

ԱՐԶԱԿԱՆԿ

ARTZAKANK - ECHO

Bimestriel bilingue publié à Genève

NOVEMBRE - DÉCEMBRE 2025
N° 260

MEILLEURS VŒUX POUR
UNE BONNE ANNÉE

Բովանդակություն

Էջ 5 – «Պատմադիտարան». Հաղորդակցություն պատմության հետ
Էջ 6 – Տեր անասան պահիր ...
Էջ 13 – Մանրամասներ Լեռնահովիտից յայտնաբերված քրիստոնեական թեմայով կոթողից – Աճառեանի 150 և Հանրապետության Հրապարակի 100-ամեաները ԵՌԽԵՍԿՕ-ի հռչակաւոր մարդկանց և կարեւոր իրադարձությունների ցանկում
Էջ 16 – Գրիգոր Լուսավորչի մատենները Նեապոլի մէջ
Էջ 17 – Վաւերագրական ֆիլմ «Ասատուր». Հայկական ինքնութիւնը վերագտած Խարբերդցի հայի կեանքի պատմութիւնը
Էջ 18 – Ամանորին ընդառաջ Մատենադարանում ստեղծել են «Մատենից. Արքայական բալասան»
Էջ 20 – Չարմանազան 2026
Էջ 22 – Ժինել և Լեման շրջանի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ լուրեր

Sommaire

P. 2 – *Diasporan Perspectives*
nouvelle initiative de la Fondation Gulbenkian
P. 3 – Interview avec Vahé Gabrache
P. 4 – *S'alléger pour s'envoler* – Nora Bariguan
P. 7 – Armenian Folk in Motion
P. 9 – TUMO lance l'Institut du patrimoine culturel avec une plateforme en libre accès
P. 10 – Voyage en Arménie et dans l'Est de la Turquie
P. 11 – Une goutte de miel
P. 14 – Interview avec Sergey Khachatryan
P. 19 – Victoria Abrahamyan récompensée par l'Association d'Etudes Syriennes - L'Azerbaïdjan partenaire pour les Mondiaux de ski alpin de Crans-Montana 2027
P. 20 – «La question des Arméniens n'est pas une affaire de frontières ou d'ethnie, mais d'universalité des droits humains» considèrent 23 parlementaires internationaux
P. 23- Nouvelles de l'École Topalian
P. 24 - Nouvelles de l'UAS

Le nouvel an a débuté en Suisse par le terrible incendie de Crans-Montana, qui a fait une quarantaine de morts et plus d'une centaine de blessés, pour la plupart graves. En ces premiers jours de 2026, nos pensées et notre sympathie vont aux familles des victimes et à leurs proches.

Les fêtes de fin d'année sont des moments privilégiés de partage et de convivialité avec la famille et les êtres chers. Elles sont également une période propice à la réflexion sur le bilan de l'année écoulée et les perspectives de l'année à venir, tant au niveau individuel qu'au niveau collectif.

L'Arménie commence l'année 2026 avec d'importantes incertitudes malgré l'optimisme prudent affiché par des observateurs internationaux suite à la signature à Washington, le 8 août 2025, de la déclaration conjointe de paix entre le président de l'Azerbaïdjan et le Premier ministre de l'Arménie sous les auspices du président Donald Trump. Les premières cargaisons de marchandises entrées en Arménie en novembre et en octobre 2025 par voie ferroviaire via l'Azerbaïdjan et la Géorgie (du blé kazakh, des céréales russes, et des produits pétroliers azerbaïdjanais) ont été saluées par le gouvernement arménien comme une «importante mesure de confiance qui soutient le processus de paix». Notons qu'en octobre, Ilham Aliev avait levé les restrictions sur le transit de marchandises vers l'Arménie en vigueur depuis les années 1990.

Ces premières importations via l'Azerbaïdjan depuis l'indépendance ne sauraient toutefois pas masquer les désaccords substantiels qui persistent notamment sur la modification de la Constitution arménienne exigée par l'Azerbaïdjan. Ajoutons à cela, le sort incertain des prisonniers arméniens détenus illégalement à Bakou en violation flagrante du droit international. Par ailleurs, l'engagement de l'Azerbaïdjan dans le cadre de l'accord du 8 août 2025, de respecter l'intégrité territoriale de l'Arménie, tranche avec les déclarations répétées d'Aliiev sur le «retour» des Azerbaïdjanais en «Azerbaïdjan occidental» - la région méridionale de l'Arménie - tandis que son armée occupe toujours environ 150 km² de territoire arménien.

Avec les compliments de
TAVITIAN
Atelier de sertissage

TAVITIAN S.A. - 18, ch. des Aulx - 1228 Plan-Les-Ouates - Téléphone 022 346 93 02 - Fax 022 346 93 04
tavitian@bluewin.ch

DIASPORAN PERSPECTIVES NOUVELLE INITIATIVE DE LA FONDATION GULBENKIAN

Why Diasporan Perspectives?

Diasporan Perspectives occupies a unique space in the Armenian world. It views Armenia and the Diaspora, with all their diversity and tensions, as two distinct and yet intertwined entities.

→ Learn More

L'initiative "Diasporan Perspectives - The Gulbenkian Initiative on Armenian Issues" a été lancée à Londres le 5 décembre 2025.

Diasporan Perspectives commandera, publiera et diffusera de nouvelles recherches en sciences sociales axées sur la diaspora arménienne et l'Arménie, tout en servant de lieu de rencontre pour les dirigeants, les décideurs politiques et les experts. Deux projets soutenus par le département des communautés arméniennes de la Fondation Calouste Gulbenkian, *The Armenian Diaspora Survey* et *Where do we go Next*, ont fourni un terrain fertile pour l'émergence de *Diasporan Perspectives*, alors que les développements sur le terrain en Arménie et dans la diaspora ont rendu impérative la création d'un tel groupe de réflexion.

Diasporan Perspectives vise à contextualiser l'expérience arménienne dans un cadre international plus large. Basée dans la diaspora, cette initiative apporte des perspectives diasporiques sur les questions nationales, amplifiant l'approche «outside-in» et donnant à la diaspora arménienne la possibilité de retrouver sa propre indépendance de pensée sur les questions nationales. Sa mission est «d'encourager la recherche, l'analyse et la réflexion stratégique de pointe en sciences sociales, qui soient transformatrices, ouvertes sur le monde et centrées sur l'Arménie».

Une table ronde spéciale a marqué le lancement officiel de *Diasporan Perspectives*. Elle a été ouverte par le président de la Fondation, le professeur António Feijó. Les participants ont abordé des questions clés telles que: Pourquoi créer un tel groupe de réflexion aujourd'hui? En quoi sera-t-il différent des autres initiatives de ce type? Quels sont ses buts et objectifs? Qu'implique une perspective diasporique dans l'analyse des questions nationales? Sera-t-il en mesure d'atteindre les décideurs?

MEILLEURS VŒUX POUR UNE BONNE ANNÉE 2026

➤➤➤ Sur le plan intérieur, l'intégration des réfugiés déplacés de force d'Artsakh reste un défi majeur pour le gouvernement arménien. Un grand nombre de ces déplacés vivent encore dans des conditions précaires et accusent parfois le gouvernement de les avoir abandonnés d'autant plus que le respect de leurs droits ne figure pas à l'ordre du jour des négociations entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan.

À l'aube de 2026, la société arménienne reste profondément polarisée et en proie de campagnes de désinformation, orchestrées par des acteurs internes et externes. La confrontation honteuse entre le Premier ministre et son entourage d'une part, et le Catholikos Garegin II et ses alliés parmi le clergé d'autre part, ne fait qu'attiser les tensions politiques. La mise en détention de plusieurs ecclésiastiques de haut rang soulève des questions quant au fonctionnement du système judiciaire du pays mais également sur le rôle et la mission de l'Église apostolique arménienne. La campagne électorale des législatives prévues pour le 7 juin 2026 étant activement engagée depuis plusieurs mois, rien ne laisse malheureusement présager une évolution imminente dans la bonne direction.

Le discours de paix prôné par le Premier ministre et son gouvernement en matière de politique étrangère devrait trouver son reflet dans la gestion des affaires intérieures. Les autorités arméniennes déploient des efforts colossaux visant à normaliser les relations avec l'Azerbaïdjan et la Turquie, en s'abstenant même de répondre aux déclarations menaçantes et agressives des responsables azerbaïdjanais. Aussi est-il naturel de s'attendre à ce qu'elles œuvrent sérieusement dans la voie de rapprochement et de réconciliation entre les différentes composantes de la société arménienne. ■

M.S.

Les intervenants de la table ronde étaient: Razmik Panossian, directeur du département des communautés arméniennes de la Fondation Calouste Gulbenkian; Vicken Cheterian, directeur de l'initiative *Diasporan Perspectives*, professeur à l'université de Genève; et Armine Ishkanian, professeur au département de politique sociale de la London School of Economics and Political Science. ■

Informations :

<https://gulbenkian.pt/armenian-communities/>

<https://diasporanperspectives.org>

ԱՐԶԱԿԱՆԳ

www.artzakank-echo.ch

6 numéros par année
Prix d'abonnement annuel: CHF 30.-

58, Rue de la Terrassière - 1207 GENEVE

CCP 12-17302-9

IBAN CH07 0900 0000 1201 7302 9

Responsable de publication: Maral Simsar

Tél. + 41 (0)78 892 93 31

artzakank@yahoo.com

INAUGURATION À GYUMRI DE L'ACADÉMIE SUISSE-ARMÉNIENNE DE L'HÔTELLERIE

INTERVIEW AVEC VAHÉ GABRACHE

Le 1er novembre 2025, l'Académie Suisse-Arménienne de l'Hôtellerie (SAAH) a été inauguré à Gyumri. Basée sur le modèle éducatif suisse, ce nouveau programme d'enseignement et de formation professionnels en hôtellerie est développé en partenariat avec l'École hôtelière de Lausanne (EHL) et est officiellement agréé par *Vocational Education & Training* (VET) (Enseignement et formation professionnels) de cette dernière.

Artzakank s'est entretenu avec Vahé Gabrache, fondateur de la SAAH.

Vahé, Huguette et Naida Gabrache (© saah-edu.am)

Comment avez-vous eu l'idée de lancer ce projet ambitieux et quelles sont les différentes étapes franchies jusqu'à son aboutissement?

L'idée de créer la SAAH s'inscrit dans un temps long, presque dans une forme d'évidence personnelle. Je suis un ancien étudiant de l'École hôtelière de Lausanne (EHL), promotion 1973–1976: un passage fondateur qui remonte à un demi-siècle. À ma sortie de l'École, c'est grâce à Vicken Vartzbed que je me suis pleinement ancré dans la dynamique arménienne - une «marmite» dans laquelle je suis resté immergé depuis lors.

Après l'indépendance de l'Arménie, il y a plus de 30 ans, je me suis interrogé sur la pertinence d'implanter dans le pays une antenne inspirée du modèle EHL. Une première étude menée avec le gouvernement de l'époque a montré que l'Arménie n'était alors pas encore prête à s'engager dans un tel projet.

Deux décennies plus tard, le destin a placé sur ma route Charles Egli: son fils étudiait à l'EHL, il nourrissait lui aussi le projet d'ouvrir une école en Arménie, et moi je portais depuis 30 ans un rêve intact. Nos deux visions, complémentaires, ont permis de relancer l'initiative - cette fois dans le cadre du programme VET by EHL, plus adapté à une implantation internationale progressive, opérationnelle et durable.

Le parcours a ensuite été semé d'imprévus: la pandémie de Covid-19 a suspendu nos avancées pendant près de deux ans. Par ailleurs, la fondation COAF (*Children of Armenia Fund*), initialement engagée dans le projet sous la direction d'Irina Igitkhanian-Mnatsakanian, s'en est finalement retirée. Irina a alors quitté ses fonctions au sein de COAF pour reprendre, avec engagement et compétence, la mission de cheffe de projet, qu'elle a menée jusqu'à l'inauguration officielle de l'Académie à Gyumri, deuxième ville du pays.

Quels sont les buts de cette Académie et qui sont vos partenaires financiers, académiques, logistiques dans ce projet?

Les objectifs de la SAAH sont avant tout tournés vers la formation professionnelle et l'élévation des standards de service en Arménie. Il ne s'agit pas de reproduire le modèle de Lausanne, devenue aujourd'hui une *Hospitality Business School*, délivrant un enseignement supérieur suisse reconnu mondialement comme l'une des meilleures institutions en management hôtelier - une école destinée à former les futurs dirigeants de l'industrie de l'accueil.

Notre démarche à Gyumri vise un autre terrain: celui du savoir-faire opérationnel, des métiers essentiels à l'hôtellerie moderne, et de la création d'un vivier de talents locaux capables d'intégrer le secteur, puis d'en assurer progressivement la supervision.

Sur le plan académique, notre partenaire de référence est l'EHL, à travers son programme VET by EHL, qui garantit la qualité pédagogique, les contenus et l'agrément officiel de nos formations.

Sur le plan financier, nous sommes soutenus par l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance (UGAB) ainsi que par un réseau d'investisseurs privés.

Enfin, sur le plan logistique, l'Académie est aujourd'hui intégrée à l'Apricot Hotel, au centre de Gyumri, qui nous offre un cadre connecté à la vie locale et à la réalité du terrain.

Quelles sont les différentes formations proposées par cette Académie et à qui s'adressent-elles? Les diplômes délivrés par la SAAH seront-ils reconnus dans d'autres pays?

La SAAH propose des formations dans trois grands domaines: l'art culinaire, la gestion des services Food & Beverage (F&B) et l'administration hôtelière. Elles s'adressent à des étudiants dès l'âge de 18 ans, et reposent sur le modèle suisse de l'apprentissage dual, reconnu pour son approche pratique, orientée vers les compétences et l'immersion professionnelle.

>>>

INTERVIEW AVEC VAHÉ GABRACHE

▶▶▶ Le cursus combine cours théoriques, ateliers techniques et périodes de stage en entreprise, permettant une progression solide vers des rôles opérationnels, puis, à terme, de supervision.

Les certifications VET by EHL répondent à des standards internationaux et sont reconnues au sein du réseau mondial des centres et partenaires de formation agréés par l'EHL, facilitant ainsi la mobilité professionnelle des diplômés dans plusieurs pays.

(© saah-edu.am)

Quel est le nombre d'effectifs enseignants, la capacité d'accueil et le nombre d'étudiants inscrits pour ce premier semestre?

L'Académie a ouvert ses portes le 1er novembre 2025 avec une première groupe de six étudiants.

L'équipe fondatrice et la gouvernance reposent sur une structure claire et complémentaire:

- un Directeur Général de la SAAH, garant de la vision stratégique et du développement institutionnel,
- un Directeur de l'École, responsable de l'organisation pédagogique et de la gestion des étudiants,
- un Chef de cuisine, en charge de l'enseignement culinaire et des ateliers pratiques,
- un Directeur Food & Beverage (F&B), dédié à la formation en restauration et aux métiers du service,
- et un Responsable de l'administration hôtelière, chargé des enseignements liés à la réception, à la gestion et au suivi opérationnel.

Tous les enseignants et responsables pédagogiques ont été recrutés localement et ont passé avec succès les évaluations et tests rigoureux de l'EHL.

Nous accueillerons progressivement jusqu'à 240 étudiants en rotation, entre ceux en stage et ceux en formation sur le site. Le programme se déploie sur 18 mois, selon un rythme alternant cours et immersion professionnelle.

À l'origine, la SAAH devait être hébergée dans un bâtiment périphérique mis à disposition par COAF. Un choix stratégique nous a finalement conduits à

S'ALLÉGER POUR S'ENVOLER NORA BARIGUIAN

"Voyageuse dans l'âme, professeure de hatha yoga et poétesse, Nora Bariguan aime diversifier ses activités.

Elle trouve son inspiration partout où son regard se pose, qu'il soit intérieur ou ouvert sur le monde.

Elle auto-édite, en octobre 2023, son premier livre, un recueil d'écueil poétique "Se livrer pour exister?".

Nora Bariguan nous embarque dans un nouveau voyage avec la publication de son deuxième recueil "S'alléger pour s'envoler" aux éditions Les Bonnes Feuilles.

Un recueil en trois mouvements; Créativité, Vivre et Sentir, comme autant d'étapes pour retrouver sa liberté d'être, de vivre.

Ce «je» qui parle ici s'adresse aussi à un «toi»: toi lecteur, toi vivant, toi blessé ou émerveillé.

Car l'intime, quand il est sincère, touche à l'universel.

Ce recueil est une invitation à ressentir sans filtre, à accueillir la joie comme la douleur, à déployer ses ailes, à vivre, pleinement, enfin. ■

<https://lesbonnesfeuilles.fr/nora-bariguan/salleger-pour-senvoler>

nous établir au centre-ville, au sein de l'Apricot Hotel. Son propriétaire, Monsieur Hrand Grigoryan, a loué à la SAAH un étage entier dédié à l'enseignement, tout en ouvrant son établissement aux étudiants pour leurs cours et ateliers pratiques - un soutien logistique précieux, qui renforce concrètement l'apprentissage dual et l'intégration professionnelle de nos apprenants.

Remerciements

Je tiens enfin à exprimer ma profonde gratitude au journal *Artzakank* pour l'intérêt sincère qu'il a porté à notre initiative. Merci de vous être intéressés au projet de l'Académie Suisse-Arménienne de l'Hôtellerie (SAAH) et de contribuer, par votre regard et votre relais, à faire connaître cette aventure éducative et humaine au service de l'Arménie et de sa jeunesse. ■

Informations : <https://www.saah-edu.am>

«ՊԱՏՄԱԴԻՏԱՐԱՆ». ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Լիսի ՏԵՕՐՄԵՏԵԱՆ

Անցեալ քանի մը տարիներուն ընթացքին, հայոց պատմութիւնը սկսած է քիչ մը անելի աշխուժօրէն երեւիլ յատկապէս երիտասարդներուն համար շատ ծանօթ միջավայրի մը վերածուած Ինսթակրամի էջերուն վրայ:

Հայ ականական ուսեստներու բաղադրատոմսերուն, հայերէն երգիծական պատմութիւններուն, հայ երգ ու պարի տեսանկյուններուն հետ միասին, հիմա նաեւ հոն կը տեսնենք հին քարտէսներ, ձեռագրերու կամ հնագիտական իրերու նկարներ, կարճ նկարագրականներ Արեւմտահայաստանի կորուստէլ բնակավայրերուն կամ մոռցուած գրողներու մասին: Սփռուած ժողովուրդի մը համար, որուն բազմաթիւ ժառանգները հեռու են հայ կրթական կամ մշակութային միջավայրէն, այս փոփոխութիւնը փոքր իրադարձութիւն մը չէ: Անելին՝ իրատեսական չէ, որ յատկապէս պատանիներն ու երիտասարդները, Հայաստանի մէջ թէ անկէ դուրս, արխիւներ մտնեն կամ հարկւաւոր էջերով պատմութեան գիրքեր կարդան՝ հաղորդուելու համար մեր ժողովուրդի ժառանգութեան: Բայց ամէն առտուն՝ աշխատանքի կամ համալսարանի ճամբուն վրայ կամ գործի ու դասի ընդմիջումին, հաւանական է, որ մուտք գործեն Ինսթակրամ կամ այլ ընկերային կայքեր՝ հետեւելու համար նորութիւններուն, եւ այդպէս հանդիպին նաեւ հայագիտական բովանդակութեամբ նիւթերու:

Հետաքրքրական երեւոյթներէն մէկը այն է, որ հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին վերաբերեալ տեսանկյուններու արտադրութեան մեծ մասը աւանդական հաստատութիւններէն չէ որ կը բխի: Յաճախ երիտասարդ հայեր իրենք է որ կը նախաձեռնեն, իրենց ազատ ժամանակը կը գործածեն եւ ընկերային ցանցերը կը վերածեն ոչ-պաշտօնական «դասարաններու»: Կը սորվեցնեն լեզու, կը պատմեն հայոց հետ կապուած դէպքեր ու կը մեկնաբանեն երեւոյթներ՝ օսմանեան, Միջին Արեւելքի կամ Խորհրդային Հայաստանի պատմութենէն, կամ բացատրութիւններ կու տան գորգերու, մետաղադրամներու եւ ընտանեկան նկարներու մասին: Այսպէս՝ միջավայր մը կը ստեղծուի, ուր պատմութիւնը կը հանդիպի առօրեային եւ ուր պատմութիւնը կը վերադառնայ ժողովուրդին: Ուրեմն, նման աշխատանքներ ինքնաբերաբար կը «ժողովրդայնացնեն» պատմութիւնը ու զայն կը դարձնեն մատչելի՝ յաղթահարելով աշխարհագրական եւ այլ սահմանափակումներ:

Նշեալ ոլորտին մէջ աչքի զարնող նորագոյն նախաձեռնութիւններէն մէկը «Պատմադիտարան»ի էջն է, որ կը գործէ Ինսթակրամի վրայ քանի մը ամիսներէ ի վեր: Էջը կը ներկայացնէ հայոց պատմութեան եւ մշակութային ժառանգութեան նուիրուած կարճ տեսանկյուններ եւ լուսանկարային պատմութիւններ: Անոնց մէջ նկատելի է մօտեցումի իւրայատկութիւն մը, որ ոչ թանգարանային-պաշտօնական է եւ ոչ ալ նոսթալժիք՝ զգացականութեամբ ծանրաբեռնուած: Նիւթերը կրնան ցատկիլ միջնադարէն դէպի 19-րդ դարու Պոլիսը, ապա ուղղուիլ Պէյրութ՝ հայկական թաղերէն մէկուն մասին պատմութիւն մը պատմելու համար: Միտքը պարզ է՝ լուրջ պատմական նիւթերը դարձնել դիւրամատչելի, առանց թեթեւցնելու անոնց կարեւորութիւնը:

Լեզուն այս ամբողջին մէջ առանցքային դեր մը ունի: Հրապարակուած նիւթերուն մեծ մասը արեւմտահայերէն է, անգլերէնի որոշ ներկայութեամբ: Այս ընտրութիւնը կարելի է: Շատեր, որոնք կը հետեւին հայկական էջերու, կը գտնուին շատ լաւ հայերէն գիտնալու եւ երբեք չգիտնալու միջեւ տեղ մը: Այդ մարդիկ կը խօսին կամ նոյնիսկ կը կարդան հայերէն, բայց սահմանափակ կերպով: անոնցմէ շատեր կը հասկնան՝ անելի քան կը խօսին, կամ դանդաղ կը կարդան եւ յաճախ կը գործածեն անգլերէնը՝ բացերը լրացնելու համար: «Պատմադիտարան»ը հայերէնը արգելք չի դարձներ, ոչ ալ զայն կը գործածէ իբրեւ հաւատարմութեան քննութիւն:

«Պատմադիտարան»ի կարճ տեսանկյունները (reels) եւ «լուսանկարային շարադրութիւններ»ը մեկ կողմէ կը ներկայացնեն հայոց պատմութեան դրուագներ՝ իրենց գլխաւոր գիծերուն մէջ, իսկ միւս կողմէ, յաճախ կառուցուած են այնպէս, որ խթանեն հետեւորդին հետաքրքրութիւնը ու զայն մղեն, որ դիմէ անելի լայն աղբիւրներու՝ լրացնելու համար գիտելիքները:

Այսինքն, Էջը երբեք չի ձեւացներ, թէ եկած է փոխարինելու գիտական ուսումնասիրութիւնները կամ պատմութեան դասագիրքերը: «Եթէ 'reel' մը մղէ մէկը, որ համացանցին վրայ որոնէ անուն մը, որ երբեք չէր լսած, այդ արդէն շահ մըն է մեզի համար, եւ կը համարենք, որ յաջողեցանք մեր գործին մէջ», կ'ըսէ նախագիծի կառավարիչներէն Էտուարտ Թաշճեան: Ուրեմն, Պատմադիտարանին համար չափանիշը այդքան պարզ է. հետաքրքրութեան փոքր խթան մը, որ, կրկնուելով, կրնայ կամաց-կամաց փոխել երիտասարդ հայ մարդուն յարաբերութիւնը իր անցեալին հետ:

Էտուարտին հետ, «Պատմադիտարան»ի աշխատակից Է Հրանդ Գալեմբերեան: Երկու երիտասարդներն ալ Պէյրութն են եւ աւարտած են Պէյրութի Հայ ճեմարանը: Էտուարտ աւարտած է ամերիկեան համալսարանի (AUB) պատմաբանութեան ճիւղը, իսկ Հրանդ գեղանկարիչ է, որ այժմ կրթութիւնը կը շարունակէ Ֆրանսայի մէջ: Անոնք այս ծրագիրին համար շահեցան դրամաշնորհ մը՝ Գալուստ Կիւպէլեկեան հիմնարկի Հայկական բաժանմունքէն:

>>>

ՏԵՐ ԱՆՍԱՍԱՆ ՊԱՅԻՐ ...

Բագրատ ԷՍԴՈՒԳԵԱՆ

Եթե «Տերունական Աղօթք»ը իր բառերով համաթրիստոնեական բնոյթ ունի, «Հայրապետական Մաղթանքը» լոկ հայկական շարադրութիւն մըն է եւ աղերս մը՝ ուղղուած Աստուծոյ, ոչ միայն Մայր Աթոռի՝ այլ ամբողջ ազգի մը անսասանութեան համար:

Նկատի ունենալով սոյն տարուայ ընթացքին գոյացած առճակատումը վարչապետ Փաշինեանի եւ Գարեգին Կաթողիկոսի միջեւ, աշխարհացրիւ հայութիւնը պիտի մասնակցի այդ աղերսին, երկրի արեւշատութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան ակնկալութեամբ:

Պայմանները այդպէս թելադրեցին եւ մենք Ամանորի շէմին մեր վրայ վերցուցինք հայաշխարհի այս մեծ հոգը:

Այս պահուն մէկ կողմ թողնենք քրիստոնեութեան իբրեւ պետական կրօն մեր ազգին պարտադրուելու հետեւանքով գոյացած կորուստները: Կորուստներ՝ որոնց բացակայութիւնը մեզ հեռացուց դարերու աւանդոյթէն: Բայց կասկած չկայ որ նոր կրօնն ալ իր հետ բերաւ հայու յատուկ մշակութային նոր հարստութիւն մը: Վկան բազում ծեռագիր մատենաներու կամ հրաշք մանրանկարներու ստեղծման վայրը հանդիսացող մեր պատմական վանքերն են: Այդ վանքերու մէջ ծաղկած ուսումը, վանական կրթութիւնը եւ այդ դաստիարակչական եղանակի մեր օրերուն հասած հայ դպրութիւնը, դպրոցը:

Բոլորիս համար յուրջ մտահոգութիւն է ներկայ առճակատումին Հայաստանի հասարակութեան մէջ ալ բեւեռացումներ յառաջացնելու հաւանականութիւնը: Պահը զգոնութիւն կը պահանջէ եւ ընկալման բարձր գիտակցութիւն: Այդ բոլորը ապահովելու համար մնա՛լ Կաթողիկոսի գահին վրայ, թէ համեստօրէն հեռանալ հետեւելով երկրի եւ աթոռի անսասանութեան պահանջին:

Արդեօք այդ որոշումը որքանով կախեալ է Կաթողիկոսի կամքէն եւ որքանով պայմանաւորուած զինք շրջապատող քաղաքական ուժերու շահերէն:

Բազում փորձեր ապացուցած են թէ նման տարակարծութիւնները երրորդ կողմերու համար իրենց հաշիւները մաքրելու ծառայող բնոյթ մըն ալ ունին:

Հետեւաբար կրնանք ըսել թէ խիստ քաղաքականացած խնդիր մը եկած է եկեղեցին եւ պետութիւնը իրարու հակառակ դիրքերու բերելու վտանգաւոր հանգրուանին:

Ստիպուած ենք այդ հանգրուանը առանց վնասներ հասցնելու յաղթահարելու: Սա մաղթանքէ մը աւելի անհրաժեշտութիւն է, որու լուծումէն պատասխանատու ենք իւրաքանչիւրս: Միայն այդ գծով կարելի է պահել եկեղեցւոյ եւ պետականութեան անսասանութիւնը:

Ստիպուած չենք Անի քաղաքի բանալիները բիւզանդացիներու յանձնող Կաթողիկոսի մը օրինակին հետեւելու:

«ՊԱՏՄԱԴԻՏԱՐԱՆ». ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

»»» «Պատմադիտարան»ի նման նախաձեռնութիւնները արժեքաւոր են ոչ թէ որովհետեւ անթերի են կամ որովհետեւ պիտի «փրկեն» հայոց պատմութիւնը: Անոնք արժեքաւոր են, որովհետեւ կը ճանչնան եւ կ'ընդունին արդի իրականութիւնը. այն, որ մարդիկ հիմա աւելի երկար ժամանակ կ'անցընեն համացանցի վրայ քան գրադարաններու մէջ: Այդ իրականութիւնը անտեսելը ոչինչ կ'իրականացնէ. պարզապէս պատճառներէն մէկը կը դառնայ, որ օտարումի նպաստող առասպելները, կիսա-ճշմարտութիւնները եւ այնպիսի պատմութիւններ, որոնք հայերը կը համահարթեցնեն զոհի կարգավիճակին մէջ կամ խորհրդանշներու մակարդակին, աւելի ժողովրդական դառնան: Երբ էջ մը կը պնդէ բազմաշերտութեան, աղբիւրներու բազմազանութեան եւ պատմութեան անորոշութիւնը ընդունելուն վրայ, ան լուռ կերպով կը բարձրացնէ բոլոր հետեւորդներուն ընդունելի ըլլալուն չափանիշը:

Բնականաբար, սահմանափակումներ կան: Ինսթալիւրամի էջ մը կախեալ է «ալկորիթմներէն», հետեւորդներու յոգնութենէն եւ նիւթերը ստեղծողի ժամանակէն ու կորովէն: Ան չի կրնար ամէն ինչ ընդգրկել եւ պետք չէ ձեւացնէ, թէ կրնայ: Բայց կրնայ դնէր բանալ. կարճ տեսերիկ մը՝ որ կը մղէ հետեւորդը փնտռելու գիրք մը, մեկնաբանութիւն մը՝ որ կը մղէ աւելի խելացի հարց մը տալու մեծահասակ բարեկամի մը կամ ազգականի մը, պատկեր մը՝ որ կը փոխէ մէկու մը հայեացքը յաջորդ անգամ, երբ տեղէ մը անցնի: Ահաւասիկ այսպէս է, որ «Պատմադիտարան»ի նման էջեր կրնան հանրութեան օգտակար ըլլալ:

Այսպէս դիտուած, «Պատմադիտարան»ը աւելի լայն երեւոյթի մը մէկ մասն է. ան կը խօսի երիտասարդ հայերու մասին, որոնք կը գործածեն ժամանակակից գործիքները՝ հեռախօսներ, խմբագրումի ծրագրեր եւ ընկերային ցանցեր՝ հայ լեզուն, յիշողութիւնը եւ պատմութիւնը շրջանառութեան մէջ պահելու համար: Այս անգամ ոչ իբրեւ արձանացած յուշարձաններ, այլ իբրեւ նիւթեր, որոնց կը հանդիպիս սովորական օր մը, երեկոյեան՝ երբ հեռախօսիդ վրայ ժամանակ կ'անցընես: Այսօր, նման էջերու վրայ է, ուր ինքնութիւններ կը կազմուին: Եւ եթէ պատմութիւնը հոն չապրի, վտանգը կայ, որ ոչ մէկ տեղ ապրի: ■

L. S.

(<https://www.instagram.com/badmatidaran>)

(ԳԵՂԱՐԴ)

Ներկայ ժամանակները ունին իրենց պայմանները եւ մենք միայն պետականութեան շնորհած արժանիքները պահպանելով է որ պիտի կրնանք դիմագրաւել այդ պայմաններու պարտադրած մարտահրաւերները:

Իրաւունք չունինք եկեղեցւոյ եւ պետութեան միջեւ նախընտրութիւն մը ընելու: Ստիպուած ենք երկուքն ալ իւրացնել եւ երկուքն ալ իրենց վեհութեան մէջ անսասան պահել: ■

(ԱԿՕՍ)

ARMENIAN FOLK IN MOTION: RAVIVER LES DANSES TRADITIONNELLES EN DIASPORA

Eliza SARGSYAN

Les 8 et 9 novembre derniers, la quatrième rencontre paneuropéenne du mouvement "Armenian Folk in Motion" s'est tenue à Munich, autour du thème *"Hommage à la Résistance"*.

Actif depuis près de deux ans, le mouvement suscite un intérêt croissant parmi les Arméniens d'Europe, en particulier auprès des jeunes générations, en remettant au centre des pratiques des danses traditionnelles longtemps absentes des modes de transmission en diaspora.

À la genèse de la transmission en Europe

Cette initiative est le fruit d'un processus collectif. Il prend racine dans le parcours de l'architecte genevoise Lerna Bagdjian, familière de la danse chorégraphique arménienne depuis l'enfance grâce aux cours suivis à l'école arménienne de Genève. Ce n'est toutefois qu'à l'âge de dix-sept ans, lors d'un séjour à Erevan, qu'elle prend conscience de l'écart entre les danses traditionnelles et ce que l'on appelle communément le «ballet arménien», largement diffusé en diaspora.

"On m'a transmis des enregistrements de l'ensemble Karin, présenté comme une référence nationale. Face au DVD, je suis restée perplexe au premier abord, je m'attendais à un show. Mais le déclic est venu le soir même, lors d'un dîner avec le groupe. Gagik Ginosyan et ses élèves ont commencé à danser et on m'a poussée à les rejoindre. Je n'arrivais pas à suivre. Ce n'était pas les mêmes pas, ni la même logique. À partir de là, j'ai commencé à faire des recherches et à comprendre que quelque chose manquait en diaspora. Même si ces danses étaient déjà pratiquées par certains groupes, elles l'étaient à une échelle bien trop faible."

Fondé par le folkloriste Gagik Ginosyan, le groupe Karin œuvre depuis plus de vingt ans à la transmission des danses traditionnelles arméniennes. À Erevan, il organise des ateliers ouverts de danse traditionnelle le dernier vendredi de chaque mois, sous le titre «Nos danses et nous», devant Cascade ou à l'Union artistique Narekatsi. En parallèle, le Centre scientifique Karin mène un travail de recherche sur l'origine et l'histoire des danses arméniennes, contribuant à les faire sortir du cadre scénique pour les réinscrire dans la vie quotidienne.

Pendant des années, Ginosyan a mené un vaste travail de terrain, du Javakhk à l'Artsakh et bien au-delà, documentant des danses issues de la vie quotidienne, rituelle ou guerrière.

«Durant les années soviétiques, la danse arménienne était enfermée dans des cadres chorégraphiques», explique-t-il. Son objectif a toujours été de restituer ces danses à celles et ceux qui les portent, dans un usage vivant et collectif.

«Plus tard, lors d'un stage pour mes études en Arménie, j'ai commencé à suivre des cours de danse traditionnelle, poursuit Lerna. «mon professeur, élève de

Ginosyan, m'a dit: "Tu apprends vite, mais tu dois oublier tout ce que tu as appris jusqu'à présent." J'ai compris qu'il ne s'agissait pas de transmettre une émotion à un public, mais de vivre la danse de l'intérieur, à travers l'énergie du groupe.

C'est cette approche qu'il fallait réintroduire en diaspora: non pas un rapport scène-public, mais un espace collectif d'apprentissage, où l'on transmet les pas, leur histoire et leur sens.

La mise en mouvement

Après un premier contact avec le groupe traditionnel Gandzak de Bruxelles, l'initiative est restée en suspens quelque temps. Elle a repris force en octobre 2023, lors de la rencontre avec Sipana Tchakerian à Goris, dans le contexte du déplacement forcé des Arméniens d'Artsakh. L'une archéologue, l'autre architecte, toutes deux sensibles au patrimoine matériel et immatériel et familières de ces danses, elles ont vu dans la transmission culturelle une réponse essentielle à la crise, une manière d'agir à leur échelle.

Karno Kochari, danse martiale de la région de Karin

«Dans un contexte de crise nationale, la conscience de soi, de notre histoire et de nos traditions est la première étape vers l'unité et la protection de l'avenir de notre nation», précise Lerna.

La première rencontre transfrontalière s'est tenue à Paris le 24 mars 2024, réunissant 80 participants venus de France, de Belgique et de Suisse. Initialement pensée à destination des danseurs et danseuses de troupes, elle avait pour objectif de les sensibiliser à l'origine et au sens des pas qui fondent leur pratique, dans une ville où les troupes de ballet arménien sont nombreuses.

La dynamique s'est ensuite élargie à Bruxelles en décembre 2024 avec 130 participants et l'arrivée de nouveaux pays, puis à Genève en mai 2025, où 240 personnes se sont réunies autour d'une édition dédiée aux 120 ans de Hayrik Mouradian.

La quatrième rencontre, organisée à Munich les 8 et 9 novembre 2025, a rassemblé plus de 350 participants issus de 12 pays européens, autour d'un hommage aux Arméniens tombés lors de la guerre d'Artsakh de 2020 et à la force durable de l'expression culturelle collective arménienne.

ARMENIAN FOLK IN MOTION : RAVIVER LES DANSES TRADITIONNELLES EN DIASPORA

➤➤➤ À Munich, l'accent a été mis sur les danses martiales, en lien avec la date choisie. L'hôte était le groupe «Khoyak», représenté par sa fondatrice Ani Aznauryan, qui a participé au programme de cinétothèque de l'école AYB en Arménie.

La cinétothèque est une méthode d'enregistrement des pas de danse, et sa version arménienne, appelée Kakavagir, a été créée en 1940 par l'ethnographe et historienne de l'art Srбуhi Lisitsian.

Chaque rencontre repose sur un même équilibre entre transmission théorique et pratique, mêlant conférences, temps collectifs, et atelier de chant et danse ouvert à tous.

Cette fois-ci, Garegin Masuryan, directeur du Centre scientifique «Karin», chercheur et enseignant, a été invité depuis l'Arménie. Des conférences ont été données sur les thèmes «La recherche sur les danses folkloriques aujourd'hui» et «Le rôle et l'impact de la danse dans la formation militaire».

*Le rôle et l'impact de la danse dans la formation militaire.
Conférence par Garegin Masuryan*

L'équipe organisatrice actuelle se structure de représentants de 5 groupes de danse traditionnelle de différentes villes: Avand (Paris, FR), Nemrut (Malignes, BE), Gandzak (Bruxelles, BE), Gamar (Genève, CH), et Khoyak (Munich, DE).

L'un des principaux défis à leurs yeux consiste à maintenir un équilibre entre qualité et quantité. Il est important que les participants comprennent qu'il ne s'agit pas seulement d'une occasion de socialiser et de passer un bon moment, mais avant tout d'un moyen de prise de conscience de soi et de transmission de notre patrimoine culturel.

«Chanter et danser pour le plaisir, c'est bien, mais lorsque l'on danse et chante en ayant conscience que l'on fait revivre des traditions pratiquées durant des siècles sur des terres dont nous avons été déplacés de force, c'est encore mieux», souligne Lerna.

Vers une transmission durable

Cet intérêt croissant est à la fois encourageant et renforce la responsabilité des organisateurs. À mesure que les rencontres prennent de l'ampleur, de nouvelles questions émergent, discutées avec des chercheurs afin

d'assurer une transmission réfléchie du patrimoine dans un contexte contemporain et au sein d'une diaspora plurielle.

À Munich, lors de l'atelier ouvert du dimanche, près de la moitié des participants n'étaient membres d'aucun groupe, signe d'un intérêt qui dépasse le cercle des troupes constituées. Cette diversité, bien que très positive, amène à repenser le public ciblé et le format adéquat.

Les participants proviennent de trajectoires migratoires variées, certains installés de longue date en Europe, d'autres arrivés plus récemment depuis l'Arménie. Les profils diffèrent selon les villes, tandis qu'émerge également un public d'«Armenians By Choice» (ABC), des personnes sans origines arméniennes mais fortement engagées dans la découverte et la transmission de cette culture.

La pluralité linguistique est également marquante: arménien occidental et oriental, anglais, français et autres langues coexistent. Si certaines informations sont partagées en anglais pour garantir l'inclusion, les organisateurs voient aussi ces rencontres comme un espace vivant de transmission et de défense de la langue arménienne.

Au-delà des rassemblements, l'initiative vise à structurer un réseau durable reliant les enseignants et leurs groupes, à soutenir la création de nouveaux groupes et à renforcer les liens avec le pays d'origine.

En 2026, l'accent sera mis sur des séminaires thématiques à destination des enseignants, des rencontres de plus petite échelle privilégiant la qualité, ainsi que sur une grande rencontre annuelle marquant la 5e édition, parallèlement au développement de projets visant à rendre plus accessibles en diaspora les recherches menées en Arménie.

Maintenir vivant le cycle de vie des danses

Le mouvement est une preuve de vitalité lorsqu'il s'inscrit dans une philosophie du geste. Dans les danses arméniennes, chaque mouvement est porteur de sens: les sauts traduisent l'élévation de l'âme vers le divin, tandis que les frappes de pieds, associées au *charkhapan*, symbolisent la neutralisation du mal. Entre ciel et terre, ces gestes expriment les choix fondamentaux de l'être humain.

Lorsque ces mouvements sont exécutés collectivement, ils génèrent une énergie d'unité transmise à travers des danses qui ont traversé les siècles. Cette continuité repose sur un cycle vivant en quatre temps: documenter les danses à partir des informations récupérées du peuple, les analyser et les publier, les mettre en scène, puis les restituer à nouveau à la communauté. Intégrer la diaspora dans ce cycle constitue le cœur de la mission d'*Armenian Folk in Motion*.

L'un des plus grands penseurs arméniens du XXe siècle, Kostan Zarian, écrit à ce sujet: «Une nation est avant tout un rythme. Dans les mouvements ➤➤➤

TUMO LANCE L'INSTITUT DU PATRIMOINE CULTUREL ARMÉNIEN AVEC UNE PLATEFORME EN LIBRE ACCÈS

L'Institut du patrimoine culturel arménien, créé par le TUMO Center for Creative Technologies, a été officiellement lancé, marquant une étape majeure dans la documentation, la préservation et l'activation créative du patrimoine culturel arménien.

Fondé par la PDG de TUMO, Marie Lou Papazian, l'Institut est né du projet de numérisation du patrimoine arménien, lancé par TUMO en 2020.

L'Institut tirera activement parti du patrimoine arménien comme ressource vivante et le transformera en matériaux accessibles non seulement pour préserver le passé, mais aussi pour inspirer de nouvelles expressions culturelles. Il est dirigé par Hulé Kechichian en tant que directrice générale.

Une étape clé pour l'Institut est le lancement de sa plateforme en libre accès:
armenianculturalheritageinstitute.org

Le public peut explorer les sites du patrimoine de l'Arménie et de l'Artsakh grâce à des modèles 3D librement accessibles, découvrir leurs histoires et examiner chaque détail pour la recherche, l'apprentissage et l'inspiration créative.

Parallèlement à ses efforts de documentation numérique, l'Institut construit un écosystème plus large d'initiatives patrimoniales: collecte d'histoires orales liées à des sites et à des communautés culturelles, enregistrement des traditions et préservation du patrimoine acoustique et musical, tout en formant la prochaine génération à protéger et à s'engager avec son patrimoine.

ARMENIAN FOLK IN MOTION: RAVIVER LES DANSES TRADITIONNELLES EN DIASPORA

»»» *instinctifs de nos corps résident des connexions immédiates dont la continuité crée le rythme et exprime notre vie spirituelle. Le rythme est ce qui fait naître l'esprit, lui donne une direction, l'accentue, l'harmonise et, surtout, préserve ce qui est durable, immédiat et indépendant, les éléments qui forment le caractère spirituel d'une personne ou d'une nation.*

Lorsque, en raison des circonstances, une nation perd ou oublie cette indépendance, elle devient une masse mêlée, emportée par tous les courants sans appartenir à aucun, exécutant toutes les danses tout en restant spirituellement exposée et perpétuellement sans rythme.

Chaque fois qu'un individu perd sa profondeur personnelle et se laisse porter par un courant extérieur, s'abandonnant, acceptant sans résistance la forme et la manière d'être imposées, se conformant et devenant un simple imitateur, le chaos surgit. Cela est d'autant plus vrai lorsqu'il s'agit des nations. Le pouvoir destructeur du chaos réside précisément dans ceci, ce n'est pas à moi, ce n'est pas moi, et donc je ne peux pas le façonner par ma volonté créatrice.

Le chaos ne prend fin que lorsqu'une nation, par un effort extraordinaire, revient à sa danse. Elle devient alors semblable à un enfant, renouant avec son propre rythme.» ■

(Adaptation d'un article plus long en anglais et en arménien publié sur Mediamax.am)

Site internet officiel "Armenian Folk in Motion"

Rejoindre les cours hebdomadaires de danse traditionnelle arménienne en Suisse:

Gamar Folk Group (Genève) Instagram: [gamar.folk.gva](https://www.instagram.com/gamar.folk.gva)
Aliq Movement (Zurich) Instagram: [aliquovement](https://www.instagram.com/aliquovement)

Avec sa mission de veiller à ce que la mémoire culturelle reste vivante, pertinente et ouverte à de nouvelles formes d'expression, l'Institut du patrimoine culturel arménien vise à réinventer la façon dont le patrimoine est préservé et revitalisé, en veillant à ce qu'il reste une ressource partagée, un droit culturel et une base pour une nouvelle création. ■

(armradio.am)

AlpWebMaster
WEBSITES FOR PROFESSIONALS
www.alpwebmaster.com

IT Solutions • Web & Logo Design • Web Development • Custom Admin Panel

info@alpwebmaster.com
Rue de la Banque 3, CH-1700 Fribourg
Tel: +41 58 580 0770
Koryun 7 str., AM-0025 Yerevan
Tel: +374 41 808 998

PREMAT S.A.

IMPORT & EXPORT

9, RUE DES ALPES

CH - 1201 GENEVE

TEL. 022 731 69 35

VOYAGE EN ARMÉNIE ET DANS L'EST DE LA TURQUIE

20 octobre - 1er novembre 2025

Séta KAPOÏAN

Ce voyage était axé autour de la découverte du monastère de Tatev, de l'église Sainte-Croix sur l'île d'Aghthamar et des ruines d'Ani.

J'ai effectué le voyage de Yerevan à Tatev par une belle journée d'automne. La brume du matin s'est vite dissipée et nous a permis de voir les deux Massis en majesté depuis Tigranachen. Le paysage dans les tons d'ocre, en altitude et à l'infini, le tutoiement des sommets dans ce matin ensoleillé m'ont préparée à mon émerveillement d'abord aux portes du Siounik puis à Halidzor lorsque le paysage devient sauvage et grand avec les gorges et le fleuve du Vorotan. Le téléphérique, construit il y a quinze ans grâce aux fonds de la Fondation Ruben Vartanian et au talent des ingénieurs suisses, nous conduit à ce monastère du Xe siècle. Sur cet éperon rocheux, je me rends compte, si j'ose dire physiquement et concrètement, que les Arméniens ont toujours dû choisir des lieux presque inaccessibles pour tenter de se protéger. Aujourd'hui, l'Arménie se déclare audacieusement «carrefour de la paix» alors qu'elle a toujours été le carrefour de tous les dangers. Je prends mon temps pour parcourir le site, visiter les édifices, y revenir et toujours et encore regarder de près le mausolée de Grégoire de Tatev, moine, poète, peintre, enseignant, philosophe et copiste du XIVe siècle. Ce monument, orné de nombreux khatchkars, d'une petite coupole avec coiffe en ombrelle, me fascine par son incroyable finesse. Après la longue visite, il faut partir et c'est le premier arrachement des lieux de ce séjour qui comportera une suite de départs obligatoires. Mais l'après-midi est encore douce et dorée et, avant de prendre la route du retour, je plonge encore plus profondément dans le passé de cette région en me trouvant sur le site mégalithique de Zorats Karer, entouré de montagnes arides et grandioses. Et puis, au revoir ou adieu au Siounik.

Notre petit groupe, devenu famille d'élection, s'est installé sur le bateau privé qui nous emmène à l'île Aghthamar située sur le lac de Van. Le bateau avance très lentement dans le matin glorieux, ensoleillé. En silence, puis dans la musique d'une chanson dédiée à une légende de l'île, on distingue de mieux en mieux l'église Sainte-Croix. Elle se révèle à nous, nous abordons. Nous avons tout le temps de goûter, chacun à son rythme, les bas-reliefs représentant des scènes de l'Ancien et du Nouveau Testament mais aussi le roi Gaguik, Saint Grégoire l'Illuminateur, des scènes de chasse, de la vie quotidienne, des animaux réels et fantastiques. Les inscriptions sont lisibles: je lis ԵՂԻԱ ՄԱՐԳԱՐԷ (Elie, prophète). Je ressens au plus profond de moi que j'ai le privilège de me trouver au cœur du pays arménien et que j'appartiens à celui-ci, le Vaspourakan. Je suis devant le joyau non seulement du patrimoine archi-

tectural arménien du Moyen-Âge mais devant un phénomène unique à cette époque, dû à l'architecte Manuel. A l'intérieur, les fresques: les scènes se suivent, s'entremêlent presque. Les couleurs, le bleu. C'est difficile de décrire et ce que j'écris ressemble aux parties effacées des fresques: le mystère du lieu dans le silence. Laisser les images impressionner mon cerveau et que le souvenir reste gravé dans ma mémoire. C'est déjà l'heure de partir.

Cathédrale Sainte-Croix d'Aghthamar, Xe s.

Le temps est gris lorsque nous visitons Ani dans sa grandeur passée qu'on devine malgré sa déchéance actuelle. On est sur le haut plateau arménien. Cette grande étendue isolée, désolée, avec ses murailles monumentales, émaillée des ruines d'une cathédrale, d'églises, d'une mosquée, de rues commerçantes, avec au loin le drapeau de l'Arménie, me prend à la gorge avec une colère rentrée due aux destructions humaines anciennes et plus récentes. Ce lieu royal, d'une valeur universelle exceptionnelle, est encore déshonoré aujourd'hui à cause notamment de la présence d'animaux qui paissent l'herbe et y déposent leurs excréments, ceci alors que le site est classé au patrimoine mondial de l'UNESCO. J'ai lu récemment et on me dit que la cathédrale pourrait rouvrir comme mosquée. On peut imaginer le faste de cette capitale des Bagratides de 961 à 1045, située sur l'une des branches de la route de la soie, son commerce florissant, avec ses «mille et une églises» et ses cent mille habitants. Ma colère s'estompe et je plonge dans l'Arménie historique. Elles sont ici: notamment la cathédrale de la Sainte-Mère-de-Dieu dont le fameux architecte Trdat a reconstruit la coupole de Sainte-Sophie, l'église des Saints-Apôtres, l'église du Saint-Sauveur, celle de Saint-Grégoire de Gaguik, dite Gaguigashen, circulaire sur le modèle de Zvartnots, celle de Saint-Grégoire de Tigran Honents avec ses oiseaux sculptés, ses entrelacs, ses fresques Cette dernière surplombe le ravin et le fleuve Akhourian qui >>>

VOYAGE EN ARMÉNIE ET DANS L'EST DE LA TURQUIE

»»» séparent la Turquie de l'Arménie. J'ai conscience que j'ai les pieds posés sur cette terre dont le nom, Ani, m'est connu depuis l'enfance, que je croyais ne jamais visiter. Oui, c'est miraculeux que je sois là et que je voie, tout près de mon corps, avec au-delà, mais tout près, le drapeau arménien planté de l'autre côté de la frontière, sur ces terres nues, oui, c'est un miracle que je voie ces églises arméniennes en ruines dont l'architecture extraordinaire représente l'école d'Ani. Les superlatifs ne sont pas de trop, mes sentiments excessifs non plus. Je ne vais pas non plus présenter d'excuses pour ne pas m'étendre sur la conquête d'Ani par les Turcs seldjoukides. Je suis un peu ivre et, pour un moment, contemporaine des Xe-XIe siècles de l'histoire de la Grande Arménie. Silence et recueillement. La pluie et le vent nous ont chassés des lieux au bout de quatre heures et, une fois de plus, il a fallu partir et revenir à la réalité.

Ani - Église Saint-Grégoire de Tigrane Honents, XIIIe s.

Ce beau et merveilleux voyage nous a fait découvrir les trois églises d'Achtharak, un concert de musique traditionnelle à Gumri, en Arménie, le musée Vahan Terian en Géorgie. En Turquie, les églises de Yeghegnamor (Xe-XIe s., Cengilli), Saint Barthélémy (XIIIe-XIVe s., dont les fondations datent du IVe s., sur un promontoire dans le village d'Albayrak), Soradir ou Saint-Etchmiadzine (VIIe s., église des Ardrouni, près de Van), l'église/monastère de Varagavank (Xe-XIe s., près de Van) sont toutes partiellement détruites, dans un état pitoyable, mais ce fut très émouvant de les découvrir, parfois dans des lieux difficilement accessibles. Nous avons aussi visité les villes de Van (le musée, les inscriptions ourartéennes, la porte de Mher) et de Kars, le palais Ishak Pacha (XVIIe s.) près de Dogubayazit, les chutes de Berkri, la mine de sel de Koghbi.

J'exprime ma plus vive gratitude à KASA Fondation humanitaire suisse (tourisme.kasa.am) pour l'organisation de ce voyage hors normes. ■

S.K.

UNE GOUTTE DE MIEL

Philippe DERSARKISSIAN

La douce chaleur de Noël m'envahit progressivement dans un univers festif de guirlandes qui clignent, et aussi de la flamme des bougies, et encore du sapin qui marque sa présence par son volume, ses lumières, ses pendeloques et son parfum, des effluves de pain d'épices, et encore de quelques papillotes qui traînent sur la table basse... il manque aussi à cette ambiance d'un peu de Sinatra qui chanterait *Christmas* mais, cela peut être vite réglé avec une plateforme musicale en ligne. Il manque surtout d'un peu de neige pour soupoudrer - ô juste un soupçon - la campagne genevoise, mais là, pas de réglages, c'est le dérèglement climatique: On ne peut pas intervenir sur tout.

Cliché que tout cela? Oui, je l'assume!

Sur la table basse il y a aussi ce vieux ouvrage (j'en parlais dans *Artzakank* mai-juin 2023) que m'avait offert mon grand-oncle en 1973, et que j'avais dû faire restaurer car, il n'y a que le bon vin qui vieillit bien.

«Contes et légendes arméniens».

Réminiscence de mon enfance? nostalgie? je n'en sais rien mais je ressors toujours ce bouquin au moment de Noël et je me replonge dans sa lecture comme si je n'en connaissais pas les histoires - presque - par cœur. Et puis quoi? encore allumer la TV pour tomber sur des téléfilms dont le titre contient forcément le mot «Noël» dans lesquels la pauvreté scénarique est abyssale, oui... L'avocate de New York qui s'en retourne pour Noël dans le village où elle a vécu, enfant, et qui se marie - à la fin - avec le vétérinaire... (il fallait bien que j'en visionne un, c'est pour vous que je fais tout ça!) ou, pire encore, les chaînes d'infos pour lesquelles la mauvaise nouvelle est toujours la bonne, celle qui vous garantit d'un... Audimat.

J'ouvre le livre au hasard des pages et je tombe sur une histoire de Hovhannes Toumanian (1869-1923), dont le titre est: *Une goutte de miel* »»»

UNE GOUTTE DE MIEL

Philippe DERSARKISSIAN

>>> Un tout petit village, un petit commerce d'alimentation, des affaires pas brillantes, un épicier fataliste qui ne se plaint pas. Et puis la porte de la boutique carillonne. Avec son gros chien, un berger entre et, tendant un récipient à l'épicier, lui demande une livre de miel que lui pèse le commerçant. Alors par inattention, l'épicier laissa tomber juste une petite goutte de miel sur le sol.

Une mouche se posa sur la goutte, le chat de l'épicier l'aplatit d'un coup de patte et le chien du berger, qui s'était contenu jusque-là, se rua sur le chat et le tua.

L'épicier effondré, prit tout ce qui lui passa sous la main, et tua le chien qui s'étendit auprès de sa victime, le chat.

Le berger aveuglé par la tristesse et la vengeance tua l'épicier et s'enfuit...C'était sans compter sur les gens du village lesquels dans un élan de solidarité, rattrapèrent le berger, le rouèrent de coups et le berger mourut.

Le village et le royaume dont était originaire le berger était voisin et ami avec le village dont était originaire l'épicier.

L'affaire se rependit comme une trainée de poudre et les deux peuples solidaires et alliés devinrent des ennemis impitoyables et haineux: il y eut la guerre, une de ses guerres fratricides qui mêle le sang du peuple aux champs de blé et les bouleverse en champs de bataille, survint alors la famine, la dévastation.

Et Toumanian ajoute à la fin: Ceux qui s'en échappèrent par miracle, se demandent encore comment et pourquoi tout cela commença...

Je referme le bouquin. Et j'imagine ce que vous pensez: «Toi, qui ne voulais pas regarder les chaînes d'infos avec tes souvenirs «de contes pour enfants»...Bravo!».

Et oui, jusqu'à ce point je serais effectivement d'accord avec vous !

Mais pourquoi avons-nous absolument besoin d'un tel ouvrage?

Simplement parce qu'il est un recueil d'enseignements divers et, par les contes sur des gens simples nous comprenons la survie d'un peuple, le courage, la famille, la résilience, la justice, la solidarité.

C'est bien avec de tels relais que nos ancêtres ont trouvé le courage de se battre et nous-même, ici, d'être fiers de ce socle commun, de revendiquer cette identité arménienne profondément ancrée en nous tous.

Les contes renforcent la relation au territoire, les symboles d'identité.

Chez Toumanian «le héros» n'est pas un dieu, c'est juste le peuple, le paysan, les enfants.

Dans cette droite lignée, le porte-parole d'un peuple incarné par son héros mythique comme David de Sassoun, (qui est une épopée arménienne non écrite par Toumanian mais qui est une tradition orale populaire) par exemple, dont l'énorme statue trône juste en face de la gare d'Erevan sculptée par Ervand Kotchar.

Cette statue est très particulière et me renvoie à ce que me disait feu mon oncle Robert: «Bon sang, il dégaîne son glaive comme si c'était un outil agricole!». Oui, il est l'incarnation de l'énergie d'un peuple, et non d'un dieu, son visage affiche sa détermination sans aucune violence sanguinaire.

Ce recueil de contes et de légendes de Toumanian, de celui que l'on appelle le «poète national de l'Arménie» amalgame dans son œuvre tout ce que sont les fondements de l'Arménie, de la poésie lyrique aux contes populaires en passant par les récits moraux et sociaux.

Hovhannes Toumanian (1869-1923) est l'un des piliers de notre littérature qui nous fait réfléchir au mythe et à l'identité arménienne.

J'ai lu que Toumanian est un questionneur de normes, il s'interroge sur ce qui est considéré comme normal, évident ou sacré.

Il respecte l'héritage, refuse absolument sa sacralisation et remet le peuple, l'humain, au centre.

Donc l'héritage et le message de Toumanian est bien plus que très actuel, encore aujourd'hui.

Il offre à la jeunesse quelque chose de rare comme le patriotisme sans sacrifice aveugle, une identité arménienne sans culpabilité, et encore et surtout, un avenir possible sans renier le passé.

Pour résumer cet auteur en quelques mots, je vais reprendre ceux de Gustave Mahler:

La tradition ce n'est pas le culte des cendres, mais la préservation du feu. ■ Ph. D.

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆԵՐ ԼԵՈՆԱՅՈՎԻՏԻՑ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԹԵՄԱՅՈՎ ԿՈԹՈՂԻՑ

Օրեր առաջ Լոռու մարզի Լեռնահովիտ համայնքում գազատար խողովակների փոխարինման աշխատանքների ընթացքում քրիստոնեական թեմայով բացառիկ քանդակագործ կոթող է յայտնաբերվել:

ԵՊՀ մշակութաբանության ամբիոնի վարիչ, պ.գ.դ. պրոֆ. հնագետ Համլետ Պետրոսեանը Panorama.am-ի հետ զրոյցում պատմեց, որ գիտի տներից մեկի տանտիրուհին է նկատել, հանուած քարի վրայ քանդակներ: Այս մասին տեղեկացուել է «Պատմա-մշակութային արգելոց-թանգարանների և պատմական միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ին:

Հ.Պետրոսեանն ասաց, որ, ընդհանրապես, Հիւսիսային Հայաստանը, ներառեալ Լոռին, Տաւուշը, Ներկայիս Վրաստանի հարաւային հատուածները, վաղ քրիստոնեական մի օջախ են, որի ամենակարևոր առանձնա-յատկութիւններից մեկը նման կոթողների կանգնեցումն էր:

«Քանի որ այդտեղ քարը ֆելզիտ է, մոխրագոյն բազալտը, շատ հեշտ է եղել փորագրել կոնկրետ տեսարաններ: Հայաստանի այլ մասերի համեմատ, այստեղ պատկերն աւելի յստակ է, մանրամասն: Նման բազմաթիւ կոթողներ կան: Դրանք 19-րդ դարի վերջերից սկսած հետազօտուել են», - նշեց հնագետը:

Նման կոթողները, Հ.Պետրոսեանի ներկայացմամբ, ունենում են գետնախարիսխ, պատուանդան:

«Յայտնաբերուածը կոթողի սեան մի հատուածն է: Ամենահաւանական թուագրութիւնը՝ մօտաւորապէս 5-րդ դարի կեսերից մինչև 7-րդ դարի կեսերը՝ մինչև արաբական արշաւանքը», - ասաց նա:

Հնագետը մանրամասնեց, որ սիւնը սովորաբար աւարտում է խոյակով, խոյակի վրայ դրում է խաչակալը, խաչակալի վրայ ամրացում է թևաւոր խաչը: Դրանք շատ հեռուից տեսանելի են լինում, քանի որ ունենում են մինչև 6-12 մետր բարձրութիւն:

ԱՃԱՌԵԱՆԻ 150 ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ 100-ԱՄԵԱԿՆԵՐԸ՝ ԵՈՒՆԵՍԿՕ-Ի՝ ՀՌԶԱԿԱԴՐՈՐ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԵՒ ԿԱՐԵԻՈՐ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿՈՒՄ

© Wikipedia

Հայ ականաւոր լեզուաբան, ականդմիկոս Հրաչեայ Աճառեանի (1876-1953թթ.) ծննդեան 150-ամեայ յոբելեանը, ինչպէս նաև Երևանի Հանրապետութեան իրապարակի շինարարութեան մեկնարկի (1927 թ.) 100-ամեակը ներառուել է ԵՈՒՆԵՍԿՕ-ի՝ Հռչակաւոր մարդկանց և կարևոր իրադարձութիւնների 2026-2027 թթ. օրացոյցում: Որոշումն ընդունուել է Սամարղանդում՝ ԵՈՒՆԵՍԿՕ-ի Գլխաւոր կոնֆերանսի 43-րդ նստաշրջանում:

Նշենք, որ սկսած 1998 թուականից՝ ԵՈՒՆԵՍԿՕ-ի՝ Հռչակաւոր մարդկանց և կարևոր իրադարձութիւնների օրացոյցում ընդգրկուել է մեր երկրի ներկայացրած 31 յոբելեանական տարեթիւ որոնց թւում Շառլ Ազնաւուրի և Սերգէյ Փարաջանովի ծննդեան 100-ամեայ յոբելեանները, հայկական կինոյի 100-ամեակը և այլն: ■

«Նման տիպի կոթողներին յստակ ներկայացուած է Յորդանան գետում Զրիստոսի մկրտութեան պատկերը», - ասաց Հ.Պետրոսեանը:

Կոթողի վրայ որևէ արձանագրութիւն չկայ: «Կոթողն ինքն իրենով հետաքրքիր է, բայց առաջնայինը կը համարեմ շատ ճշգրիտ, մանրակրկիտ, մաքուր կատարումը», - ընդգծեց մասնագետը:

Համլետ Պետրոսեանն ասաց, որ ընդհանրապես նման կոթողներն առաջին հերթին ընկալում էին որպէս Զրիստոնէութեան յաղթանակի նշան, կանգնեցում էին, երբ որևէ շրջան, իշխանական տոհմ պաշտօնապէս հաւաստում էր Զրիստոնէութեան ընդունումը:

«Կանգնեցում էին նաև որպէս նոր հաւատի երկրպագութեան նշան՝ յատկապէս քաղաքների իրապարակներում, խոշոր ճանապարհների խաչմերուկներում, բարձր բլուրների վրայ», - նշեց հնագետ Հ.Պետրոսեանը:

Կոթողը դեռևս գտնուում է այն վայրում, որտեղ յայտնաբերուել է՝ մինչև համապատասխան պետական վարչութիւնները, մասնագետների հետ խորհրդակցելով, կոթողի տեղափոխման վերաբերեալ որոշում կը կայացնեն: ■ (Panorama.am)

L'ARTISTE ET SON VIOLON INTERVIEW AVEC SERGEY KHACHATRYAN

Artzakank a eu le plaisir de rencontrer et de réaliser une interview avec le célèbre violoniste Sergey KHACHATRYAN qui se produit dans le monde entier. Rappelons qu'il a joué le concerto de Tchaïkovski lors de deux concerts d'abonnement de l'OSR, les 9 et 10 octobre 2025, respectivement au Théâtre Beaulieu de Lausanne et au Victoria Hall de Genève, sous la baguette du chef ossète Tugan SOKHIEV.

Pourriez-vous nous dire quand et comment votre passion pour la musique est apparue, et pourquoi vous avez choisi le violon comme instrument?

Je suis né dans une famille de musiciens et lorsque j'ai atteint l'âge de six ans, mon père a décidé que je devais choisir un instrument de musique. Comme mes deux parents sont pianistes et que ma sœur, mon aînée de deux ans, avait déjà commencé le piano, mes parents ont décidé qu'il y avait suffisamment de pianistes dans la famille et que je devais jouer d'un autre instrument.

Ainsi, ce n'était pas vraiment mon choix: on m'a mis un violon entre les bras. Je ne m'y suis pas opposé, mais je n'ai pas non plus été particulièrement fasciné par cet instrument. Mes parents ont remarqué que j'avais du potentiel et une bonne oreille musicale. J'ai commencé mes études en Arménie à l'école de musique Sayat-Nova, auprès de Petros Haïkazian, un excellent pédagogue. Malheureusement, je n'ai étudié avec lui qu'un an, car nous avons ensuite déménagé en Allemagne.

Enfant, ce qui me plaisait surtout, c'était la scène, l'attention, les applaudissements, ce qu'on appelle aujourd'hui la «performance». Puis, avec le temps, mon rapport à la musique a changé. Je ne saurais dire à partir de quel âge précisément j'ai commencé à l'aimer pour elle-même. La musique est devenue pour moi comme mon pain quotidien, sans lequel je ne pouvais vivre sur le plan spirituel. Aujourd'hui, mon lien avec la musique est la chose la plus précieuse que je possède. C'est à travers la musique que je peux exprimer mon âme, tout ce qui est en moi, et elle est devenue mon langage.

Vous avez remporté de nombreux premiers prix prestigieux, dont le Concours Sibelius en 2000 et le Concours Reine Elisabeth en 2005. Ces prix vous ont-ils permis de toucher un public plus large et d'acquérir une reconnaissance internationale?

Les concours m'ont bien sûr aidé à accéder à de plus grandes scènes, surtout le concours Sibelius auquel j'ai participé à l'âge de 15 ans et ma carrière a commencé à prendre son envol. Avant cela, j'avais déjà participé, la même année, aux concours Spohr à Fribourg-en-Brisgau et Kreisler à Vienne. En 2001-2, j'ai participé à d'autres concours, notamment le concours Joseph Gingold à Indianapolis. Mon dernier concours fut celui de la Reine Élisabeth en 2005. Malgré les réserves de mon entourage, qui craignait un impact négatif en cas de résultat décevant, je tenais à y participer car c'est historiquement le concours de violon le plus prestigieux. J'ai remporté le premier prix et cela a constitué une étape supplémentaire même si ma carrière était déjà bien engagée et que j'avais un agent à Londres. Parallèlement aux concours, mes premiers pas sur la scène internationale ont été rendus possibles grâce à Raffi Arzumanyan, un pianiste qui était directeur de l'école de musique de Marignane près de Marseille. En 1996, il nous a entendu jouer, ma sœur et moi, et une année plus tard, a organisé un concert pour nous en présence du maire de la ville. Puis, j'ai été invité à participer au Festival d'Antibes où j'ai joué le concerto de Tchaïkovski. Suite à ce festival, des contacts ont été établis avec l'Orchestre philharmonique de Cannes. En d'autres termes, c'est dans la région de la Côte d'Azur que j'ai fait mes premiers pas vers les concerts internationaux. Par ailleurs, l'enregistrement du concert à Antibes a été envoyé à mon agent actuel par un ami chanteur, Barsegh Tumanyan, et c'est grâce à lui que cet enregistrement a été écouté par l'un des directeurs, après quoi, j'ai été engagé par l'agence. Cela s'est passé quelques mois avant que je remporte le concours Sibelius.

Votre album, «My Armenia», dédié au centenaire du génocide arménien, a remporté le prix Echo Klassik. Vous avez enregistré peu d'albums pour un violoniste de renommée internationale comme vous, huit au total, si nous ne nous trompons pas, dont certains avec votre sœur, Lusine, pianiste, avec laquelle vous avez même joué au Conservatoire de Genève il y a quelques années.

En ce qui concerne les enregistrements, j'ai des sentiments quelque peu mitigés. Bien sûr il est important d'enregistrer, car c'est ainsi que l'on laisse des traces de son art, de son esprit et son style d'interprétation. D'un autre côté, je pense que la musique doit avant tout être vécue tant par l'in- >>>

L'ARTISTE ET SON VIOLON

INTERVIEW AVEC SERGEY KHACHATRYAN

►►► terprète que par le spectateur dans l'instant du concert, dans une atmosphère particulière, presque sacrée.

J'ai toutefois enregistré plusieurs albums, dont certains avec ma sœur. L'album *My Armenia* était très important pour nous, pas seulement en raison du centenaire du génocide. En effet, beaucoup de personnes non-arméniennes s'intéressent à la musique arménienne, en particulier à la musique folklorique arménienne, mais aussi à la musique du XXe siècle. J'ai à cœur de la faire connaître au-delà de nos frontières, car elle reste largement méconnue, à l'exception de quelques figures comme Aram Khatchatourian. Je suis très heureux car je vais prochainement interpréter à Atlanta le Concerto pour violon de Khatchatourian, avec l'Orchestre symphonique d'Atlanta, sous la baguette de Pietari Inkinen. Je suis ravi de pouvoir présenter le merveilleux travail de mon compatriote.

Avec ma sœur, nous avons souvent joué des œuvres que nous aimons et souhaitons qu'elles soient enregistrées. A travers concerts et enregistrements, je souhaite faire connaître l'héritage musical arménien à commencer par celui de Komitas, que je considère comme le père de la musique arménienne et une source d'inspiration majeure.

Je travaille très souvent avec ma sœur qui est aussi ma partenaire privilégiée. C'est une musicienne très intéressante, très différente de moi. Lorsqu'on joue de la musique de chambre, il est important que la musique sonne comme si une seule personne jouait, et en cela, je pense que j'ai beaucoup de chance.

Vous avez joué sur un Guarneri del Gesù, instrument sur lequel a joué le grand violoniste belge Ysaÿe, et vous jouez maintenant sur un Stradivarius Huggins. Pensez-vous que jouer sur des instruments à la sonorité si particulière enrichit votre style et votre jeu?

J'ai eu la chance de jouer sur des instruments de grande qualité. Le violon le plus intéressant d'un point

de vue historique que vous mentionnez est bien sûr le Guarneri del Gesù. Cet instrument a été fabriqué pour Guarneri en personne; outre le fait qu'il lui appartenait, il a également appartenu au violoniste et compositeur belge Eugène Ysaÿe. D'ailleurs en 2024 j'ai enregistré un CD avec ses six sonates pour violon solo. Aucun violoniste avant moi n'avait enregistré ces six sonates sur l'instrument d'Ysaÿe. Après avoir remporté le Concours Reine Élisabeth on m'a prêté un Stradivarius Huggins de 1708 que j'ai transmis après quatre ans au lauréat du concours suivant. Puis j'ai reçu un autre Stradivarius, le Lord Newlands de 1702, de la part de *Japan Music Foundation* que j'ai gardé pendant deux ans. Puis, j'ai eu la chance de jouer sur un autre Guarneri del Gesù pendant 12 ans, soit la durée maximale autorisée par la fondation. J'ai actuellement un Stradivarius Kieseewetter de 1723-4 sur lequel je peux jouer pendant longtemps et cela, grâce à *Stretton Society*.

Chaque instrument possède sa propre personnalité, et apprendre à le connaître est comparable à une relation humaine, faite de dialogue, de compréhension et de patience. Ces instruments m'offrent une richesse sonore qui nourrit constamment mon développement artistique.

Choisissez-vous les œuvres que vous interprétez en concert, ainsi que les orchestres et les chefs d'orchestre avec lesquels vous jouez, ou bien les organisateurs vous les suggèrent-ils, voire vous les imposent-ils?

Le choix du répertoire varie beaucoup selon le type de concert. Lorsqu'il s'agit de concerts avec orchestre, certaines contraintes existent: les programmes sont souvent déjà définis et les organisateurs ont une idée précise. Dans ces cas-là, le choix du programme fait l'objet de discussions et de négociations. Il arrive que l'artiste fasse des suggestions, accepte ou refuse un projet selon le contexte ou son calendrier. À l'inverse, lorsque l'orchestre invite l'artiste avec une plus grande liberté, celui-ci peut proposer plusieurs programmes parmi lesquels les organisateurs choisissent celui qui convient le mieux à l'événement. Les concerts en solo offrent davantage de liberté, même si les organisateurs veillent à éviter les répétitions de répertoire au cours d'une même saison. Le programme résulte alors d'un équilibre entre les propositions de l'artiste et celles des organisateurs, sans contrainte unilatérale.

Comment vous voyez-vous dans un avenir proche et lointain? Toujours comme soliste, ou comme membre d'un ensemble de musique de chambre, ou comme professeur, ou une combinaison de ces trois options?

Aussi longtemps que je serai physiquement capable de me produire en soliste, je continuerai à privi- ►►►

ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԼՈՐԻՅԻ ՍԱՍՈՒՆՔՆԵՐԸ ՆԵԱՊՈԼԻ ՍԵՋ

Հայաստանեն հարիւրաւոր քիւմէթը հեռու, Նեապոլի պատմական կեդրոնի նեղ փողոցներէն մէկուն մէջ, Via San Gregorio Armeno-ին վրայ կը գտնուի եկեղեցի մը, որ կը պահպանէ ոչ միայն իտալական հաւատքի աւանդութիւնը, այլ նաեւ մաս կը կազմէ հայ հոգեւոր պատմութեան: Այնտեղ պահպանուած է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի մատուցած զանկին ոսկորները, որոնք դարեր շարունակ դարձած են իտալական հաւատացեալներու եւ հայ ուխտաւորներու երկրպագութեան առարկայ:

© Wikipedia

Գրիգոր Լուսաւորիչը՝ չորրորդ դարու սկիզբի հայ հոգեւոր առաջնորդը, այն անձն է, որ Հայաստանը վերածեց առաջին քրիստոնէական պետութեան՝ Քրիստոսէն ետք 301 թուականին: Անոր կերպարը

միաժամանակ պատմական ու խորհրդանշական է՝ նուիրում, տառապանք եւ վերածնունդ: Ըստ աւանդութեան, ան թաղուած է Արարատեան դաշտի լեռներուն մէջ, բայց դարերու ընթացքին, մատուցները տարածուած են տարբեր ուղղութիւններով՝ Կոստանդնուպոլիս, Երուսաղէմ, եւ ի վերջոյ՝ Իտալիա:

Պատմական աղբիւրներու համաձայն, ութերորդ դարուն Կոստանդնուպոլսէն իտալիա տեղափոխուած՝ հայ միանձնուհիներ իրենց հետ բերած են Լուսաւորչի մատուցներու մէկ մասը: Անոնց հիմնած վանքը Նեապոլի մէջ վերածուած է San Gregorio Armeno եկեղեցոյ, որ մինչեւ այսօր կը կրէ սուրբին անունը:

Եկեղեցին կառուցուած է վեցերորդէն ութերորդ դարերուն միջեւ՝ հռոմէական ակերակներու վրայ: Սրբատեղանին տակ կը պահպանուի փոքրիկ դարակ մը, ուր՝ ըստ աւանդութեան, կը պահուին Գրիգոր Լուսաւորչի մատուցները: Նեապոլիներուն համար սա ոչ միայն հայկական յիշատակ է, այլ նաեւ քաղաքի հոգեւոր ժառանգութեան բաղկացուցիչ մասնիկ մը:

Նեապոլը կը ճանչցուի իբրեւ Սուրբ Գեւորգիոսի քաղաքը՝ որուն գլխաւոր հովանաւորն է: Անոր անունը կապուած է հրաշքներու՝ եւ իր արիւնին հեղուկացման աւանդութեան հետ: Բայց տեղացիներէն շատեր կը հաւատան, թէ Գրիգոր Լուսաւորիչը՝ օտար հողին մէջ հանգչող սուրբ մը ըլլալով, դարձած է քաղաքի երկրորդ երկնային հովանաւորը՝ ինչպէս Սուրբ Սերվատիուսը Բելգիոյ եւ Յոլանտայի մէջ:

Այս կապը՝ հայկական լուսաւորութեան եւ նեապոլեան հրաշքին միջեւ, կը ներկայացնէ քրիստոնէական Եւրոպայի բազմաշերտ մշակոյթը: Հայ սուրբը այլեւս օտար չէ հոն. Ան մաս կը կազմէ Նեապոլի հոգեւոր համայնքին:

2015 թուականին Նեապոլի մէջ տեղի ունեցաւ յիշարժան արարողութիւն մը նուիրուած՝ Գրիգոր Լուսաւորչի մատուցներու պահպանութեան եւ հայ ժողովուրդի հոգեւոր ժառանգութեան յիշատակին: Մի-

INTERVIEW AVEC SERGEY KHACHATRYAN

>>> légier cette activité, qui représente pour moi la forme d'expression la plus forte et la plus personnelle. Bien que j'aie déjà commencé à enseigner en Allemagne, ma priorité reste le concert en solo. À plus long terme, j'envisage une évolution naturelle de ma carrière: davantage de musique de chambre et d'enseignement, tout en combinant ces activités avec la scène aussi longtemps que possible. À un âge plus avancé, l'enseignement et la musique de chambre deviendront centraux.

Pourriez-vous nous parler du projet qui vous tient le plus à cœur: la création d'une école de violon en Arménie?

Ma grande ambition est de pouvoir créer une école de violon destinée aux enfants arméniens. Plus qu'un bâtiment, il s'agit pour moi de transmettre une véritable tradition pédagogique et un haut niveau de professionnalisme, afin de former une nouvelle génération de violonistes. En Arménie, nous avons des enfants qui ont ce talent et ce potentiel et nous devons être en mesure de reprendre le processus du système éducatif musical hérité de l'époque soviétique, qui avait permis à de nombreux musiciens arméniens d'atteindre un niveau remarquable. Aujourd'hui, ce modèle s'est affaibli et un vide s'est créé, que les musiciens conscients de cet enjeu doivent tenter de combler. Je suis convaincu que l'éducation dans tous les domaines est essentielle à l'avenir du pays. Je cherche à mobiliser des soutiens et des financements pour faire aboutir ce projet. À travers l'enseignement et la transmission, j'espère contribuer à bâtir une Arménie plus forte et plus prometteuse pour les générations futures. ■

(Photos tirées de www.sergeykhachatryan.com)

ջոցառման մասնակցեցան իտալիոյ հայկական համայնքի ներկայացուցիչներ, հոգեւորականներ եւ Հայաստանէն պաշտօնատար անձեր:

Այս հանդիպումը դարձաւ խորհրդանշաւ այն կապին, որ կը շարունակէ գոյութիւն ունենալ Հայաստանի եւ Եւրոպայի միջեւ՝ կապ մը, որ դարեւ դար կը շարունակուի:

Գրիգոր Լուսաւորչի գանկին մատուցը Նեապոլի մէջ հնութիւն մը չէ միայն: Ան կը խորհրդանշէ լոյսի փոխանցումը՝ ոչ միայն հաւատքի, այլ նաեւ մշակութային յիշողութեան իմաստով:

Ան, որ լուսաւորեց Հայաստանը, կը շարունակէ իր լոյսը տարածել Եւրոպայի սրտին մէջ՝ Նեապոլի փոքրիկ եկեղեցոյ մթութեան մէջ, ուր լուռ կը խոնարհին տարբեր ազգերու մարդիկ՝ հայեր, իտալացիներ, ուխտաւորներ եւ զբօսաշրջիկներ: ■

Տարբեր աղբիւրներէ հաւաքեց եւ պատրաստեց՝
Վահան ԱՄԱՏՈՒՆԻ
(ՊԱՅՔԱՐ)

ՎԱԲԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՖԻԼՄ «ԱՍԱՏՈՒՐ». ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱԳՏԱԾ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻ ՀԱՅԻ ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Յասմիկ ՊԱԼԵԵԱՆ

Հայաստանում «Արեւմտահայոց հարցերի ուսումնասիրության կեդրոն» գիտահետազոտական հիմնադրամում, տեղի ունեցած ռեժիսոր Մեհմետ Էմին Երլուրզլի «Ասատուր» վաւերագրական ֆիլմի ցուցադրութիւնը: Միջոցառմանը մասնակցեց նաեւ Հայաստանում գտնուող ֆիլմի պրոդիւսերներից Օրսուլա Կասագրանդէն, որը ներկայացրեց ֆիլմի նկարահանման պատմութիւնը եւ պատասխանեց կինոդիտման մասնակիցների հարցերին:

Արեւմտեան Հայաստանի Մալաթիա բնակավայրում նկարահանուած այս փաստագրական ֆիլմը ներկայացնում է հայկական ինքնութիւնը վերագտած խարբերոցի մի հայի՝ Ասատուրի կեանքի պատմութիւնը: Ֆիլմն Ասատուրի յիշողութեան միջոցով ցոյց է տալիս, թէ Հայոց ցեղասպանութեան ժամանակ իրենց հայրենիքից աքսորուած եւ աշխարհով մէկ սփռուած հայերն ինչպիսի դժուարութիւնների միջով են անցել:

Ֆիլմի սցենարը հիմնուած է Մետուտ Էտիմ Զաւալլիի «Զեզ որոնելիս» գրքի վրայ, որը նուիրուած է Ասատուրի՝ 1915 թ. մինչ օրս ձգուող ընտանեկան պատմութեանը: «Զեզ որոնելիս» գիրքը լոյս է տեսել թուրքերէն, 2024 թուականին:

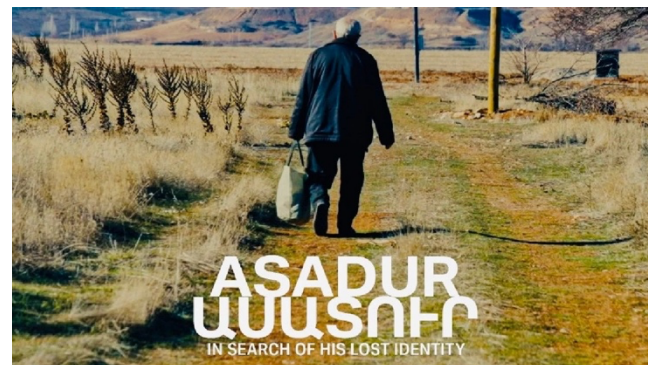
Ֆիլմի կինոբեմադրիչը Մեհմետ Էմին Երլուրզլի է, պրոդիւսերներն են Օնուր Կիւլերը, Ալեքսիս Զալքը, Ատիլ Տեմիրճին եւ Օրսուլա Կասագրանդէն, սցենարիստի խորհրդականը՝ Մետուտ Էտիմ Զաւալլին, գաղափարի հեղինակը՝ Շերիֆ Հիչէքը: Ֆիլմի հայերէն ենթագրերի թարգմանութիւնը կատարել է Արեւմտահայոց հարցերի ուսումնասիրության կեդրոնի թուրքերէն բաժնի պատասխանատու Մելինե Անումեանը:

«Զեզ որոնելիս» գրքի հեղինակ, «Ասատուր» սցենարի խորհրդատու Մետուտ Էտիմ Զաւալլին ներկայ չէր ֆիլմի ցուցադրութեանը, սակայն ողջոյնի խօսք էր ուղարկել:

Ողջոյնի խօսքում նա նշել էր. «Շատ կը ցանկանայի այս պահին ձեզ հետ լինել: Ցաւօք ֆիզիքապէս ձեզ հետ չեմ, բայց ներկայ եմ հոգով, խօսքերով եւ այս պատմութեամբ: Այդ գրքում ներկայացնում եմ պարոն Ասատուրի կողմից իր արմատների որոնումը, արմատներ, որոնք սկզբնաւորում են խարբերոցի Բազմաշեն գիւղից եւ սփռում աշխարհի չորս ծայրերում: Գրքում անդրադառնում եմ Ասատուրի այն երկարատեւ եւ դժուարին պայքարին, որ նա մղել է մի կորուսեալ ժողովրդի հետքերը գտնելու ընթացքում: Պարոն Ասատուրի մղած պայքարը, որի մի մասը կը տեսնէք այս ֆիլմում, իրապէս գնահատելի է: Նա այս հսկայական աշխարհում յաճախ միայնակ է դիմադրում, տէր է կանգնում իր ինքնութեանը՝ ամբողջ հասարակական, ընտանեկան եւ իրաւական խոչընդոտներն աչքի առաջ ունենալով... Նա մշակութային որբերի ծայնն է: Եթէ այս երեկոյ «Արարատ» կոնէակ խմէք եւ բաժակ բարձրացնէք, խնդրում եմ, Ասատուրի պատուին էլ խմէք: Եթէ վաղը սուրճ խմէք, յիշէ՛ք պարոն Ասատուրի՝ Հայաստանում իր ազ-

գակիցների, այսինքն՝ ձեզ հետ սուրճ ըմպելու երազանքը: Սուրճ խմելիս նրա մասին մտածէք, նրան յիշէք»:

Հայաստանում գտնուող՝ «Ասատուր» ֆիլմի պրոդիւսեր Օրսուլա Կասագրանդէն լրագրող, թարգմանիչ եւ սցենարիստ է: Կինոդիտման ընթացքում նա նշեց. «Ճուշտ եմ Վենետիկում, որը շատ բան է ասում այն մասին, թէ ինչու եմ այդքան ցանկացել մասնակցութիւն ունենալ «Ասատուր» ֆիլմի ստեղծմանը: Ինչպէս գիտեք, Վենետիկում հայկական ներկայութիւն կայ գրեթէ ամէնուր: 12-րդ դարից ի վեր հայերը յայտնի էին իրենց առեւտրով եւ նշանակալի մշակութային ներկայութեամբ, որը հիմնականում կեդրոնացած էր հայկական Սուրբ Ղազար կղզում: Հայեր կան փողոցների անուններում, պալատներում, եւ նրանք, ի հարկէ, դարեր շարունակ նպաստել են Վենետիկի կեանքի ձեւաւորմանը: Երբ երեխայ էի, իմ սիրելի կղզին Սուրբ Ղազարն էր եւ այդպէս է մինչ օրս: Երբ գերմանաբնակ քիւրտ ռեժիսոր Շերիֆ Հիչէքը խնդրեց ինձ մասնակցել «Ասատուր» ֆիլմի նկարահանումներին, անմիջապէս համաձայնեցի: Ես շատ լաւ գիտեմ Մալաթիան, այն քաղաքը, որտեղ ապրում էր Ասատուրը, քանի որ որդուս ընտանիքի մի մասն այնտեղ է ապրում: Լրագրողական աշխատանքիս շնորհիւ շատ լաւ գիտեմ Արեւմտեան Հայաստանը: Ես երկար ժամանակ ապրել եմ Տիարպէքիրում (Տիգրանակերտ- հեղ.) եւ Վանում, ու այցելել եմ հայկական վայրերի մեծ մասը: Ես ճանաչում էի լրագրող Հրանդ Տինքին եւ նրանից ու այլ հայերից լսել եմ դիմադրութեան ու դիմակայման բազմաթիւ պատմութիւններ: Ուստի, ինձ համար պատիւ էր լինել այս ֆիլմի մասնիկը», - նշեց Օրսուլա Կասագրանդէն:

Նա պատմեց՝ ֆիլմի նկարահանումը հեշտ չի ընթացել: Սկզբում ֆիլմի ռեժիսոր Շերիֆ Հիչէքը, պրոդիւսեր Օնուր Կիւլերը եւ ես չէինք կարող գնալ Թուրքիա... Ռեժիսոր Մեհմետ Էմին Երլուրզլը ապրում է Թուրքիայում եւ կարող էր այնտեղ աշխատել: Ֆիլմի նկարահանման ընթացքում Թուրքիայում չգտնուող՝ ֆիլմի ստեղծագործական թիմի անգամները հեռախօսազանգերի, տեսագանգերի միջոցով են հեռախօսակապ հաստատել Թուրքիայում գտնուող գործընկերների հետ եւ այդպէս միասնական աշխատել:

ՎԱԽԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՖԻԼՄ «ԱՍԱՏՈՒՐ». ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱԳՏԱԾ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻ ՀԱՅԻ ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

»»» Օրսուլա Կասագրանդեն պատմեց՝ Ասատուրը շատ ուրախ էր այս ֆիլմում նկարահանուելու համար, նա ուզում էր պատմել իր պատմությունը, որը դիմադրության դրսևորում էր: Նա վերադարձրել է իր ինքնությունը եւ ուզում էր բոլորին պատմել դրա մասին:

Երբ Ասատուրը երեխայ էր, գիտակցում էր իր ծագումը, բայց ստիպում էր այն թաքցնել: Միայն տարիներ անց նա համարձակություն ունեցավ դիմակայելու եւ ուսումնասիրելու այս գաղտնիքը:

Վաւերագրական ֆիլմում ներկայացնում է Ասատուրի ճամբորդությունը դեպի անցեալ: Ասատուրի ճանապարհը միահիւստւած է նրա ընտանիքի պատմութեան հետ, մասնաւորապէս՝ իր պապի՝ հայ կաթոլիկ քահանայի, որը Հայոց ցեղասպանութիւնից առաջ ակտիւ գործունեութիւն էր ծաւալել տարածաշրջանում:

«Հորիզոն»-ի թղթակիցը ֆիլմի պրոդիւսեր Օրսուլա Կասագրանդէին խնդրեց պատմել՝ որքան են տեսել եւ ինչպէս են ընթացել ֆիլմի նկարահանման աշխատանքները:

«Ֆիլմի նկարահանման աշխատանքները սկսուել են 2022 թուականին եւ աւարտուել են 2024 թուականի վերջին: Ի հարկէ, պէտք է նշեմ՝ մենք ստիպուած էինք որոշ ժամանակ ընդհատել նկարահանումները 2023 թուականի աւերիչ երկրաշարժի պատճառով: Ասատուրի տունը, ինչպէս հազարաւոր այլ տներ, աւերուել էր, եւ նա ստիպուած էր տեղափոխուել Կոստանդնուպոլիս: Նա հիւանդացել էր, բայց մի քանի ամիս անց, երբ արդէն հաստատուել էր Պոլսում, վճռականօրէն տրամադրուած էր մասնակցել նկարահանումներին ու աւարտել վաւերագրական ֆիլմի նկարահանումը: Ասատուրի ազգականները ճշտուած էին, վախենում էին, որ նա այսպիսի «գործի մէջ է մտել»: Նրանք մտահոգւում էին, որ դա հետեւանքներ կարող է ունենալ, նաեւ իրենց վրայ ազդի: Ստեղծագործական անձնակազմի մի մասն, ինչպէս ասացի, Թուրքիա գնալ չէր կարող, աքսորեալ էր, քանի որ մինչ այդ խնդիրներ էին եղել. դա երկար պատմութիւն է: Նրանք գիտէին, որ Թուրքիա մուտք գործելու դէպքում խնդիրներ կ'ունենան: Ես եւս այդ մարդկանցից եմ: Բայց, Ֆիլմի մի ռեժիսորը Թուրքիայում էր, միւս երկուսը՝ ոչ: Բայց նրանք մինչեւ 2022 թուականը Ասատուրի հետ հանդիպել, խօսել էին: Դրանից յետոյ էր, որ այլեւս չկարողացան Թուրքիա մուտք գործել: Ուստի, նկարահանումների ընթացքում նրանք, ես հեռախօսազանգերի միջոցով կարողացանք ակտիւօրէն մասնակցել նկարահանումներին», - նշեց ֆիլմի պրոդիւսեր Օրսուլա Կասագրանդէն:

Ֆիլմի ցուցադրութեան վերջում Օրսուլա Կասագրանդէն յաւելեց՝ «Ասատուր» ֆիլմն արդէն ցուցադրուել է բազմաթիւ քաղաքներում եւ երկրներում:

«Անցեալ շաբաթ այն ցուցադրեցինք Պոլսում պարզապէս մեզ յիշեցնելու համար, թէ որքան դժուար է խօսել Հայոց ցեղասպանութեան մասին Թուրքիայում: Ասա-

ԱՄԱՆՈՐԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՊԱՐԱՆՈՒՄ ՍՏԵՂԾԵԼ ԵՆ «ՄԱՏԵՆԻՑ. ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԲԱԼԱՍԱՆ»

Մատենադարանը ամանորեայ օրերին ներկայացրել է իւրայատուկ և բացառիկ ըմպելիք՝ «Մատենից. Արքայական բալասան», որը ստեղծուել է Մատենադարանի գիտաշխատողների երկարամեայ ուսումնասիրութիւնների արդիւնքում:

Այս մասին տեղեկացնում է Մատենադարանի հաղորդագրութիւնը, որը ներկայացնում ենք ստորև.

«Ամանորին ընդառաջ Ձեզ ենք ներկայացնում Մատենադարանի գիտաշխատողների ջանքերով ստեղծուած բացառիկ ըմպելիքը՝ «Մատենից. Արքայական բալասան»:

Իր համային և որակական յատկանիշներով այս բալասանը նախատեսուած է նրբաքիմք և նրբաճաշակ մարդկանց համար, իսկ ձևաւորման առանձնայատկութիւններով և ազգային մշակոյթի ոճաւորմամբ ամանորի լաւագոյն նուէրը:

Նուրբ և անորսալի համերի այս ծիածանը՝ «Մատենից. Արքայական բալասան»-ը վաճառոււմ է միայն Մատենադարանի յուշանուէրների կրպակում:

«Արքայական» բալասան-ըմպելիքը պատրաստուած է հայկական միջնադարեան բժշկութեան հնաւանդ, գաղտնագրուած բաղադրատոմսով և թորման յատուկ եղանակով, որոնցով միջնադարում կենարար ըմպելիքներ են ստացել թագաւորների աւիւնն ու երիտասարդութիւնը պահպանելու համար:

Բալասանի բաղադրատոմսը միջնադարեան ձեռագրերից յայտնաբերուել ու վերծանուել է Մ. Մաշտոցի անուան հին ձեռագրերի ինստիտուտ - Մատենադարանի աւագ գիտաշխատող, բժիշկ-բուսաբոյժ Արմէն սարկաւազ Սահակեանի երկարատև հետազոտութիւնների արդիւնքում:

Այժմ բալասանը պատրաստուում է հնագոյն աւանդոյթներին հաւատարիմ, կաղնե տակառների մէջ՝ բժշկարար աղօթասացութիւնների ուղեկցութեամբ: Բալասանի պատրաստումը տևում է 3 տարի»: ■

(medialab.am)

տուրի ընտանիքի որոշ անդամներ ճշտումներից վախենալով՝ չմասնակցեցին ֆիլմի ցուցադրութեանը», - եզրափակեց Օրսուլա Կասագրանդէն: ■ 3. Պ.

(ՀՈՐԻԶՈՆ)

VICTORIA ABRAHAMYAN RÉCOMPENSÉE PAR L'ASSOCIATION D'ÉTUDES SYRIENNES

Dans un communiqué du 18 décembre 2025, l'Association d'études syriennes (*Syrian Studies Association*) a annoncé la lauréate de son prix 2025 du meilleur article ou chapitre de livre sur la Syrie.

Il s'agit de Dr. Victoria Abrahamyan, auteure de l'article «*Loyalty at Stake: Armenian Refugees and the Syrian Great Revolt 1925-1926*»* (La loyauté en jeu: les réfugiés arméniens et la Grande Révolte syrienne de 1925-1926).

Le comité, composé de Michael Provence, Dawn Chatty et Lauren Banko, a déclaré: «*Victoria Abrahamyan a rédigé une nouvelle et fascinante réévaluation d'un épisode bien connu de la Grande Révolte syrienne. À partir de sources françaises, arméniennes et communistes (locales et soviétiques), elle examine et remet en question la description des réfugiés arméniens, nouvellement arrivés à Damas, comme une communauté homogène. Elle met également en évidence les Arméniens pro-rebelles, contrairement à la plupart des descriptions occidentales présentant les réfugiés arméniens de Syrie comme des mercenaires anti-rebelles à la solde des Français. Cet article revisite de manière convaincante plusieurs ouvrages influents sur la révolte. Ce chapitre démontre de façon convaincante comment les Français ont utilisé la propagande sur le «sauvetage des chrétiens» pour justifier le bombardement de Damas. Dans l'ensemble, il révèle clairement l'importance des journaux et des rumeurs dans l'attisement des sentiments anti-arméniens.*»

Artzakank félicite chaleureusement Victoria Abrahamyan pour ce prix et lui souhaite plein succès dans ses activités futures. ■

(*) Paru dans *Microhistories in Armenian Studies* ed. Barlow Der Mugrdchian, Ümit Kurt et Ara Sarafian, Press at California State University, Fresno (2025). Le livre peut être commandé auprès de *National Association for Armenian Studies and Research*.

(<https://naasr.org/products/>)

L'AZERBAÏDJAN PARTENAIRE POUR LES MONDIAUX DE SKI ALPIN DE CRANS-MONTANA 2027

L'Azerbaïdjan sera l'un des sponsors principaux des mondiaux de ski alpin 2027 à Crans-Montana, comme de la prochaine étape de Coupe du monde de skicross à Veysonnaz du 21 au 24 janvier 2026. En effet, la Fédération internationale de ski (FIS) avait signé un partenariat avec l'office de tourisme de ce pays en mai 2025.

Le 18 décembre, le Conseil des Associations arméniennes et arménophiles de Suisse (CAAS), *Christian Solidarity International* (CSI-Suisse) et Hyestart ont adressé conjointement une lettre aux dirigeants de la Fédération Internationale de Ski (FIS) concernant le parrainage des Championnats du monde 2027 à Crans Montana par l'Azerbaïdjan.

La lettre documente: le nettoyage ethnique de plus de 120 000 Arméniens d'Artsakh (septembre 2023); le non-respect des ordonnances de la Cour internationale de justice; la destruction systématique du patrimoine culturel arménien; la détention illégale de 23 prisonniers arméniens.

Les signataires appellent la FIS à procéder à un examen éthique de ce partenariat et à veiller à ce que les événements sportifs internationaux ne soient pas utilisés pour réhabiliter des régimes coupables de violations massives des droits humains. Ils soulignent que la FIS doit tenir compte à la fois de l'attention internationale et des préoccupations des communautés suisses qui accueillent cet événement. ■

ԱՐԶԱԿԱՆԿ

ARTZAKANK-ECHO ASSEMBLÉE GÉNÉRALE

Lors de son Assemblée générale tenue le 13 décembre 2025 au Centre Hagop D. Topalian de Troinex, ARTZAKANK-ECHO a élu son nouveau comité pour les trois prochaines années avec la composition suivante:

Maral Simsar, présidente et rédactrice responsable
Cynthia White, secrétaire
Annie Tonbazian, trésorière
Meda Khachatourian, conseillère
Ofelia Hovhannisyan, conseillère

Nejdeh Khachatourian et Ari Setyan ont été élus vérificateurs des comptes.

«LA QUESTION DES ARMÉNIENS N'EST PAS UNE AFFAIRE DE FRONTIÈRE OU D'ETHNIE, MAIS D'UNIVERSALITÉ DES DROITS HUMAINS» CONSIDÈRENT 23 PARLEMENTAIRES INTERNATIONAUX

Dans une tribune au «Monde» publié le 15 novembre 2025, un collectif de 23 parlementaires internationaux a appelé au respect du droit international et au retour des Arméniens du Haut-Karabakh, qui n'a toujours pas eu lieu malgré les décisions internationales en ce sens.

Parmi les signataires figurent les conseillers nationaux Alex Farinelli (PLR, TI), Stefan Müller-Altermatt (Le Centre, SO), Erich Vontobel (UDF, ZH) et Nicolas Walder (Les Verts, GE), et le conseiller aux États Carlo Sommaruga (PS, GE).

Les signataires rappellent l'arrêt du 17 novembre 2023 rendu par la Cour internationale de justice ordonnant à l'Azerbaïdjan de garantir sans délai le retour sûr, digne et sans entrave des Arméniens déplacés du Haut-Karabakh, la protection de leurs biens et la préservation de leur patrimoine, et dénoncent la passivité des instances internationales et des États pour faire respecter cette décision.

En se référant à l'accord de paix entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan signé à Washington le 8 août 2025, ils soulignent que celui-ci ne prévoit ni le retour des déplacés de force, ni la libération des prisonniers de guerre, ni la protection du patrimoine culturel arménien; mais qu'il valide les conséquences d'une épuration ethnique, tout en renforçant la position stratégique de Bakou et de ses alliés.

Appelant les politiques à replacer le respect du droit au centre de l'action politique, les signataires concluent: «car la justice commence là où les consciences refusent de détourner le regard. Aucune paix ne peut naître de l'oubli.»■

Remerciements

L'équipe du journal *Artzakank-Echo* remercie chaleureusement et sincèrement les fidèles annonceurs, les membres cotisants (souvent généreux) et les chers donateurs de leur soutien permettant la parution ininterrompue du journal depuis plus de 39 ans. Un grand merci également à toutes les personnes qui écrivent des articles et ainsi contribuent au succès du journal.

**ՉԱՐՄԱՆԱԶԱՆ 2026
(ՅՈՒՆԻՍ 10 - ՕԳՈՍՏՈՍ 5, 2026)**

Զարմանաշուն®

Գալուստ Կիլպէսկեան Հիմնարկութեան Հայկական Բաժանմունքը ուրախութեամբ կը տեղեկացնէ, թէ 10-րդ «Չարմանաշուն» ամառնային արեւմտահայերէն ծրագիրը տեղի պիտի ունենայ Փրանսայի Ալպէան լեռներու «Օթ-Սաւուա» շրջանին մէջ՝ Յուլիս 10-էն մինչեւ Օգոստոս 5, 2026:

Ծրագիրը կը հիմնուի երեք սիւներու վրայ, որոնք սերտօրէն կապուած են իրարու.

- 10-էն 17 տարեկան պատանիներու համար Նախատեսուած ծրագիր մը,
- 18-էն 24 տարեկան երիտասարդներու համար Նախատեսուած ծրագիր մը,
- Համալսարանական ծրագիր մը՝ ուղղուած Սփիւռքի արեւմտահայերէնի ուսուցիչներուն:

Պատանիները եւ երիտասարդները իրենց տարիքին համաձայն զանազան աշխատանոցներու պիտի մասնակցին, որոնց շարքին են՝ տեսողական եւ լսատեսողական արուեստներ, արհեստներ, երաժշտութիւն, մարմնային եւ թատերական արտայայտութեան զարգացում, փիլիսոփայութեան, ազատ գրութեան եւ գրական ընթերցումներու նուիրուած նիստեր, խմբային խաղեր, բնութեան մէջ պտոյտներ եւ ճամբորդութիւններ: Մասնագետ ու տաղանդաւոր ուղեկիցներու ներկայութեամբ, բոլոր նիստերուն եւ աշխատանոցներուն ընթացքին յարաբերելու եւ հաղորդակցելու լեզուն պիտի ըլլայ հայերէնը: Ծրագիրներու մասնակիցներուն թիւը սահմանափակ է:

Ուսուցիչներու ուղղուած ծրագրին կից՝ Փարիզի Արեւելեան լեզուներու եւ քաղաքակրթութիւններու ազգային հիմնարկին (Ինալթօ) առաջարկած դասընթացքներուն հետեւելով կարելի է ստանալ վկայագիր մը: Ծրագիրը առաւելագոյնը 15 ուսուցիչ կրնայ ընդունիլ:

Չարմանաշունը այն վայրն է, ուր ծրագրի մը շուրջ կը հաւաքուին Սփիւռքի երեխաներ, երիտասարդներ, ուսուցիչներ եւ ուղեկիցներ:

Դիմումները կ'ընդունուին մինչեւ 22 Փետրուար 2026, Կրիսիի միջին ժամով 23:00:

Ձեր դիմումը կրնաք կատարել այցելելով կայքէջը www.zarmanazan.com ■

COMMUNICATIONS

DONS

- Pour le repos de l'âme de M. Alexander Mihran Selian

À la paroisse de l'Église St-Hagop

Taline Avakian

Fr. 300.-

La paroisse de l'Église St-Hagop remercie chaleureusement la donatrice.

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE DE KASA

À la paroisse St-Etienne, rte d'Oron 10
1010 Lausanne (métro la Sallaz)

Dimanche 8 février 2026 de 10h à midi
Avec la participation de responsables
arméniennes de KASA

Suivie d'un **REPAS CONVIVIAL** à 12h30
Et d'un temps de partage.

Inscription obligatoire avant le 31 janvier 2026
Tél 021 728 50 78 / 078 860 22 94
E-mail kasa@kasa.am

Université de Genève
Faculté des Lettres - Unité d'arménien

COURS PUBLIC

par Valentina Calzolari
professeure d'études arméniennes

**La catastrophe à l'épreuve de l'image:
génocide et cinéma**
(organisé en collaboration avec
la Maison de l'Histoire)

Uni-Philosophes, Salle 204
Vendredi | 14h - 16h | Entrée libre
À partir du 20 février 2026

Renseignements: Valentina.Calzolari@unige.ch

Rappel

Les personnes qui n'ont pas encore réglé leur cotisation 2025 sont invitées à le faire rapidement (IBAN CH0709000000120173029) si elles souhaitent recevoir les prochains numéros de notre journal.

Le comité

SAVE THE DATE!
SALON DU LIVRE DE GENÈVE
Stand ARMÉNIE
18-22 MARS 2026
PALEXPO - GENÈVE

RENDEZ-VOUS

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois: de 10h00 à 16h15, cours de l'Ecole Topalian dans les locaux de la Fondation Topalian (à côté de l'Eglise, 64, route de Troinex) pour tous les enfants de 4 à 12 ans, débutants ou avancés. Le repas de midi et le goûter sont servis sur place. Bus de ramassage scolaire à disposition le matin et le soir. Renseignements: ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois: Cours de l'Ecole de danse SANAHIN de l'UAS au Centre Arménien de Genève: de 16h15 à 21h15 avec 4 classes de niveaux et d'âges différents, à partir de 5 ans sans limite d'âge supérieure. Renseignements et inscriptions auprès de Christine Sedef 0797581136.

Tous les mercredis: de 14h00 à 18h00, la bibliothèque Saint Grégoire l'Illuminateur du Centre Arménien de Genève est ouverte au public. Renseignements: M. Garabed Yelegen Tél. 079 538 51 26
bibliotheque@centre-armenien-geneve.ch

Tous les dimanches: (du calendrier scolaire vaudois): Ecole arménienne de Lausanne (Maison de quartier des Faverges, ch. de Bonne-Espérance 30, 1006 Lausanne): de 15h00 à 17h00, cours de langue et de danse folklorique arméniennes pour enfants.
Contact: Ruzanna Leemann-Zakaryan
armenien.lausanne@yahoo.com

Tous les dimanches: Cours de danses folkloriques arméniennes pour adultes: de 09h00 à 10h00 au Studio 2, rue du Valentin 35 à Lausanne. Contact: Aspram Minasyan
aspram@yahoo.com

Arménie Culture et Saveurs vous propose:
Cours d'arménien pour adultes.

Arménien occidental

Les mardis

17h00 - 18h30 Groupe intermédiaire
18h30 - 20h00 Groupe débutant

Les mercredis

18h30 - 20h00 Groupe intermédiaire

Arménien oriental

Les lundis

18h30 - 20h00 Groupe débutant

Les jeudis

18h30 - 20h00 Groupe intermédiaire

Renseignements: topalianecole@gmail.com

Librairie Arménie Culture & Saveurs

55, rue de Lausanne à Genève

CHF 300.- pour 10 cours

Messes arméniennes en Suisse alémanique

Date	Heure	Lieu	Adresse
18.01.2026	11 30	Kath. Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG
08.02.2026	14 30	Kath. Kirche Nussbaumen	5415 Baden AG
29.03.2026	13 30	Röm. Kath. Kirche	8600 Dübendorf ZH

www.armenische-kirche.ch
Pfr. ShnorkTchekidjian dershnork@hispeed.ch

ԺԸՆԻ ԵՒ ԼԵՄԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

PAROISSE DE L'ÉGLISE
APOSTOLIQUE ARMÉNIENNE
SAINT-HAGOP
GENÈVE RÉGION LÉMANIQUE

ԺԸՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂԻ
ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

2025-Ի ՏՕՆԱԿԱՃԱՌԸ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ՝ ԺԸՆԻ Ս.
ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ, ՄԵԾ
ՅԱԶՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ՊՍԱԿՈՒԵՑԱՒ

Կիրակի 14 Դեկտեմբեր 2025-ին, Սուրբ Յակոբայ Մծբնայ հայրապետի տոնին առթիւ, հանդիսաւոր Սուրբ եւ Ամսահ Պատարագ մատուցանեց եւ քարոզեց Չուիցերիոյ թմի առաջնորդական տեղապահ զեր. Տ. Գուսան Ծ. Կարդապետ Ալճանեան: Այս տօնը նաեւ ժնեի Սուրբ Յակոբ մայր եկեղեցւոյ անուանա-կոչութեան տօնն է: Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Գեր. Հայր Սուրբին նախագահութեամբ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն և մատաղի օրհնութիւն եկեղեցւոյ քարերար՝ Յակոբ Թօփալեանի հոգւոյն լուսաւորութեան ու խաղաղութեան համար:

Այս տարուան մատաղը, անցեալ տարուան պէս, նուիրեց եկեղեցւոյ եկեղեցասէր ատենապետ՝ յարգարժան ՕՆՆԻԿ Գազանճեան իր ընտանիքին կողմէ: Սուրբ Պատարագին ներկայ էր նաև Չուիցերիոյ մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան լիազօր և արտա-կարգ դեսպանուհի՝ ազնուափայլ Տիկին Հասմիկ Տոլմաջյանը: Սուրբ Պատարագի աւարտին Հայր Սուրբը և եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդի ատենա-պետը Հայկական Կեդրոնին մէջ ներկայ եղան Թօփալեան դպրոցի ամանորի հանդէսին և հիւրասիրութեան:

LA FÊTE ONOMASTIQUE DE L'ÉGLISE SAINT-HAGOP À GENÈVE

Bonne fête à tous ceux qui portent le prénom de Hagop avec fierté. Des jours enluminés à tous les Hagop, Hagopian et Jacques. À l'occasion de la fête onomastique de l'Église Saint-Hagop à Genève, le dimanche 14 décembre 2025, la sainte messe solennelle a été célébrée en l'église Saint-Hagop de Genève par le Très Révérend Père Goossan Aljanian. De nombreuses personnes ont participé à la Sainte Liturgie et ont reçu le sacrement de la Sainte Communion. À l'issue de cette liturgie, nous avons célébré un service de requiem spécial pour le repos de l'âme de Hagop Topalian, bienfaiteur de notre église Saint-Hagop, suivi de la bénédiction du Madagh.

Շաբաթ 22 և Կիրակի 23 Նոյեմբեր 2025-ին, ժնեի Հայկական Կեդրոնի մեծ եւ յարակից սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ տարեկան աւանդական Զերմեք: Գաղութիս եկեղեցասէր տիկիներուն զոհողութեան ու ժրաջան աշխատանքներուն շնորհիւ ունեցանք նիւթապէս ու բարոյապէս յաջողութեամբ պսակուած քերմէս մը: Ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի ալ գեղարուեստական յայտագրին իրենց մասնակ-ցութիւնը բերին ժնեի Սանահին և Լոզանի Մար-կարիտ պարախումբերուն փոքրերն ու միջնեկները ուրախացնելով բոլոր ծնողները և ներկաները:

Այս առթիւ, Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդը և Հայր Սուրբը կու գան իրենց խորին շնորհակալութիւնը յայտնելու բոլոր նուիրեալ տիկի-ներուն, սպասարկողներուն և նուիրատուներուն:

ԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՐԻՐԱՊԱՏԻԿ ԱՆԳԱՍ ԱԻԵԼԻ
ԿԱՐՁԱՀԱՏՈՅՑ ԹՈՂ ԸԼԼԱՅ ԲՈԼՈՐԻՆ:

Rédaction: Le Très Rev. Père Goossan Aljanian

ՀԱՆՐԱԴՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

BONNE ANNÉE ET JOYEUX NOËL

L'école Topalian a célébré avec éclat la traditionnelle fête de Saint Hagop le dimanche 14 décembre 2025, en présence de Son Excellence Madame l'Ambassadrice Hasmik Dolmadjian, le Révérent Père Goossan Aljanian, le Président de la Fondation Topalian Vahé Gabrache ainsi que de tous ses membres, les parents et familles des élèves.

Les élèves, très attendus, ont offert un beau spectacle de Noël, reflet de leur attachement à l'école et ses valeurs «**Hay Abrink - Vivons Arménien**».

Placée sous le signe du partage, de la foi et de la convivialité, cette célébration a débuté avec la **classe des tout-petits**, dont la prestation pleine de tendresse a touché le public. Les enfants ont adressé leurs plus beaux vœux à l'occasion des fêtes de fin d'année, souhaitant à tous «**la Paix, l'Amour, la Prospérité et le Bonheur.**»

La **classe d'arménien oriental** a ensuite honoré l'avènement de Jésus à travers une prestation empreinte de recueillement et de ferveur «**Քրիստոս Ծնավ եւ հայտնեցավ, օրհնյալ է հայտնությունը Քրիստոսի**», «**Il est né le Divin enfant**» en formulant à cette occasion ses vœux de **joyeux Noël** à l'assemblée.

La **classe d'arménien occidental** a clôturé le spectacle par la récitation de «**Համակ Կաղանկ Պապային-Սուշեղ Իշխան / Lettre au Père Noël**» de Mouchehgh Ichkhan, un texte porteur d'un message fort, exprimant le souhait que l'**alphabet arménien** demeure toujours vivant, qu'il soit transmis aux générations futures et d'avoir un jour le **Mont Massis**.

Les chants de Noël ont ensuite résonné, annonçant l'arrivée tant attendue du **Père Noël**, qui tirait sa hotte remplie de cadeaux pour le plus grand bonheur de tous les enfants. **Vive Noël!**

La fête s'est poursuivie autour d'un buffet traditionnel, offrant un moment d'échanges et de convivialité entre parents, enseignants et invités.

L'école remercie Madeleine, Hayguhi, Arpi, Luciné et Vatché, qui ont œuvré au succès de cette fête, ainsi que tous les parents qui ont généreusement garni le buffet de leurs desserts.

- o Grand choix de livres et de publications récentes
- o Expositions de tableaux – Conférences
- o Rencontres musicales
- o Cours de langue pour adultes arménien occidental et oriental
- o Artisanat – Souvenirs, bijoux
- o Spécialités arméniennes à emporter et service traiteur, pain arménien (Lavach), vin et cognac d'Arménie, café et thé d'Arménie
- o Voyages – Découverte de notre patrimoine culturel en Europe et en Arménie

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ARMENIE
 Culture & Saveurs

HORAIRES: Lundi à Vendredi 9h30 – 18h30 - Samedi 10h – 15h

55 rue de Lausanne - 1202 Genève CH -
 Tram 15 - arrêt Môle ou Parking de la gare Cornavin
 T +41 (0) 22 900 01 59 - info@armenie-culture-saveurs.ch
www.armenie-culture-saveurs.ch

Fondation H.D. Topalian

UAS NEWS

• ENTRAÎNEMENTS SPORTIFS POUR LES EURO ARMENIAN GAMES (EAG)

Les équipes de football, basketball et volleyball s'entraînent le dimanche, et de badminton le lundi. C'est l'occasion idéale de se préparer aux compétitions et de représenter la communauté arménienne de Suisse. Les inscriptions sont toujours ouvertes: venez renforcer nos équipes!

Horaires et lieux:

- Futsal: dimanche 14h-16h, Centre des Pâquis
- Basketball: dimanche 16h-18h, Centre des Pâquis
- Volleyball: à partir du 11 janvier, dimanche 14h-16h, Salle de Cité Jonction (à confirmer)

Pour participer ou obtenir plus d'informations, contactez-nous!

LES EAG 2026 À GENÈVE: UNE AFFLUENCE PROMETTEUSE

Les inscriptions pour les EAG 2026, qui se tiendront du 3 au 6 avril prochains, ont été envoyées aux délégations de plusieurs pays européens (France, Suisse, Belgique, Espagne, Allemagne, Autriche, Angleterre, Danemark, Turquie, Israël et nous avons même envoyé en Lituanie, Grèce, Géorgie et Italie) le 1er décembre dernier. L'événement, attendu avec impatience, suscite déjà un vif intérêt: 80 inscriptions ont été reçues à ce jour, dont une majorité provenant de la Belgique, qui enverra une délégation de plus de 60 personnes.

L'UAS rappelle que deux hôtels ont été sélectionnés près de l'aéroport pour accueillir les participants, garantissant ainsi des conditions d'hébergement optimales pour tous.

Les préparatifs se poursuivent activement, grâce à l'implication de tous les groupes de travail et notamment Lerna, qui a grandement contribué à la diffusion des inscriptions, ainsi qu'aux équipes de traduction, qui ont assuré la disponibilité des documents en anglais, allemand et italien.

Pour plus d'informations, les intéressés sont invités à contacter les organisateurs l'UAS.

Nous vous rappelons les différents moyens de contact de notre association:

- Mail: info@u-a-s.ch
- Téléphone: 078 344 30 89

LES BÉNÉVOLES, PIERRES ANGULAIRES DES EAG 2026

Les EAG 2026, qui se tiendront du 3 au 6 avril prochains, doivent une grande partie de leur préparation au dévouement des bénévoles. Ces derniers, répartis en plusieurs groupes de travail, ont contribué de manière significative à l'organisation de l'événement.

Le groupe "communication" a notamment réalisé un travail remarquable, en créant le logo des EAG 2026, symbole visuel de l'événement. Les organisateurs saluent l'engagement et la créativité de ces bénévoles, dont l'implication est essentielle au succès des EAG.

Les EAG 2026 s'annoncent comme un rendez-vous majeur, et les bénévoles continuent de jouer un rôle clé dans sa préparation.

APPEL AUX SPONSORS: EURO ARMENIAN GAMES (EAG) 2026

L'Union Arménienne de Suisse (UAS) lance un appel aux entreprises et particuliers pour soutenir les Euro Armenian Games 2026

Pourquoi sponsoriser les EAG?

- Promouvoir la culture arménienne et le sport
- Renforcer vos liens avec la communauté arménienne
- Valoriser votre image auprès d'un public engagé

Nous recherchons:

- Une contribution financière
- Un soutien matériel (équipement, services, etc.)

Vous avez des idées de sponsors ou souhaitez-vous sponsoriser?

Contactez-nous! Nous sommes ouverts à toutes les propositions de partenariat.

RAPPEL IMPORTANT: COTISATION UAS

L'UAS n'est rien sans ses fidèles membres!

Grâce à votre cotisation, nous élargirons le champ des événements et activités proposés et assurerons la pérennité de nos projets en cours. Votre cotisation vous permet également d'avoir un droit de vote à notre Assemblée générale et ainsi de participer à l'évolution de l'association.

- Cotisation individuelle: 80.- CHF
- Cotisation familiale: 160.- CHF
- Cotisation (étudiants, AVS, chômeurs): 50.- CHF

- 1- Versez votre cotisation
- 2- Transmettez votre adresse postale à info@u-a-s.ch

- Site Internet: <https://u-a-s.ch>
- Facebook / Instagram: UAS Geneva